

σαν ἢ καὶ τις ὧν δυνατός εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἀνόμοια βλέπειν, ὁρᾶν δὲ ἐν αὐτοῖς ἐν γένος ἐνὸν ἄξιον ἐπωνυμίας πᾶσι· τὰ δ' ἄλλα ὅσα χολῆς εἶδη λέγεται, κατὰ τὴν χρόαν ἔσχε λόγον αὐτῶν ἕκαστον ἴδιον. Ἰχώρ (1) δέ, ὁ μὲν αἵματος ὀρρός πρᾶος, ὁ δὲ μελαίνης χολῆς ὀξείας τε ἄγριος. Ὅταν δὲ συμμείγνυται διὰ θερμότητα ἀλμυρᾶ (2) δυνάμει· καλεῖται δὲ ὄξυ φλέγμα τὸ τοιοῦτον. . . Φλέγματος δὲ αἰ νέου ξυμισταμένου ὀρρός, ἰδρῶς καὶ δάκρυον, ὅσα τε ἄλλα τοιαῦτα σῶμα τὸ καθ' ἡμέραν χεῖται καθαιρόμενον» (Τίμ. 83 C—D).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΕΙΔΙΚΗ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ

(Σῶμα καὶ ψυχὴ)

Ὁ Πλάτων πρῶτος τὸ σῶμα ὀνομάζει ὄργανον τῆς ψυχῆς, ἀκολουθῶς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὑποστηρίζει ὅτι ἡ αἰσθητικὴ ψυχὴ ἔχει ἀνάγκην νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ σῶμα ὡς ὄργανον καὶ κυρίως τὸ φυτικὸν αὐτῆς μέρος, ἦτοι τὸ ἀόξετικόν καὶ τὸ θρεπτικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι κοινὸν εἰς τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, διότι δὲν εἶναι δυνατόν αὕτη νὰ λειτουργήσῃ ἄνευ τοῦ σώματος, διὰ τοῦτο ἡ ψυχὴ εἶναι ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ.

Τὸ σῶμα καθ' Ἰπποκράτη, Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη εἶναι οὐσία, ὕλη καὶ εἶδος. Ἡ ὕλη ἐγκρύπτει δυναμικὴν ἐνέργειαν ἐν λανθανούσῃ καταστάσει (δυνάμει), ἡ ὁποία τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ψυχῆς (ἐμψύχωσις), φέρει τὸ σῶμα εἰς τελείαν διαμόρφωσιν (ἐντελέχεια Ἀριστ.).

Ἀλλὰ τὸ σῶμα, κατὰ Πλάτωνα, ὡς δεσμωτήριον τῆς ψυχῆς (Φαίδ. 82 E), γαμίζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ἐπιθυμίας καὶ πάθῃ, ἕνεκα τῶν ὁποίων παραπλανᾷ τὴν ψυχὴν. «Ἐως ἂν τὸ σῶμα ἔχωμεν καὶ συμπεφυρμένη ἢ ἡμῶν ἢ ψυχὴ μετὰ τοιοῦτου κακοῦ . . . ἐρώτων δὲ καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ φόβων καὶ εἰδώλων παντοδαπῶν καὶ φλυαρίας ἐμπίπλησιν ἡμᾶς πολλῆς» (Φαίδων 66 BC).

Ὁ Πλάτων τὴν ψυχὴν (3) θεωρεῖ ὡς ἔργον θεοῦ, διακρίνει δὲ ὀλικὴν (θνητὴν) καὶ ἀθάνατον ψυχὴν. Ἡ ὀλική, ἣτις εἶναι δημιουργημὰ τῶν φυσικῶν στοιχείων πυρός, γῆς, ὕδατος καὶ ἀέρος, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἐξ ὁμοίων στοιχείων καὶ εἶναι ὄχημα αὐτῆς. «Ζῶον ἐν ζῶα ἔχον τὰ πάντα ἐν αὐτῷ θνητὰ ἀθάνατά τε. Καὶ τῶν μὲν θείων αὐτὸς γίνεται δημιουργός, τῶν δὲ θνητῶν τὴν γένεσιν τοῖς ἑαυτοῦ γεννήμασι δημιουργεῖν προσέταξεν· οἱ δὲ μιμούμενοι, παραλαβόντες ἀρχὴν ψυχῆς ἀθάνατον, τὸ μετὰ τοῦτο θνητὸν σῶμα αὐτῇ περιετόρνευσαν ὄχημά τε πᾶν τὸ σῶμα ἔδωσαν ἄλλο τε εἶδος ἐν αὐτῷ ψυχῆς προσφκοδόμουν τὸ θνητόν». (Τίμ. 69 C, D—Φαίδων 67).

1) Ἰχώρ εἶναι ὁ παθολογικὸς χυμός. «Εὐδηλον οὖν ὅπως ὑπὸ τῶν ἰχώρων οὐ μικρὰ συμπτώματα γίνεσθαι. Καὶ ὁ Πλάτων δὲ ἐν τῷ Τιμαίῳ τοιοῦτόν τι σημαίνει διὰ τῆς τῶν ἰχώρων προσηγορίας. Εἰπόντος δὲ τοῦ Πλάτωνος, ἰχώρ δὲ ὁ μὲν αἵματος ὀρρός πρᾶος, ὁ δὲ μελαίνης χολῆς ὀξείας τε ἄγριος, εὐδηλον ἐγένετο ἡμῖν, καθάπερ ἐπὶ τοῦ γάλακτος ὀρρώδης τίς ἐστιν ὑγρότης οἷον περιήθημα καὶ περίχυμα τοῦ παχυτέρου ἐν αὐτῷ» (Γαλ. XVII A, 983 καὶ Cor. Med. Gr. V, 10, 2, 2 σελ. 108).

2) Ἡ χημικὴ ιδιότης τοῦ φλέγματος εἶναι ἀλμυρὰ, τοῦ αἵματος γλυκεῖα, τῆς ξανθῆς χολῆς πικρὰ καὶ τῆς μελαίνης δριμεῖα.

3) Πλάτων οὐσίαν νοητὴν (γρ. τὴν ψυχὴν) ἐξ ἑωυτῆς κινητὴν, κατ' ἀριθμὸν ἐναρμόνιον κινουμένην (DOX. GR. 886). «Πλάτων ἀεικίνητον μὲν τὴν ψυχὴν, τὸν δὲ νοῦν ἀκίνητον τῆς μεταβατικῆς κινήσεως» (αὐτ. 892) «Πυθαγόρας, Πλάτων ἀφθαρτον εἶναι τὴν ψυχὴν» (αὐτόθι).

Ἡ μὲν θνητὴ ψυχὴ, ἣ ὁποῖα ταυτίζεται πρὸς τὴν ζωὴν, κινεῖ τὸν ὄργανισμόν εἰς λειτουργίαν καὶ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν παθήσεων τοῦ σώματος, μετὰ ὁποῖου καὶ συναποθνήσκει. Ἡ δὲ ἀθάνατος ψυχὴ, ἣ καὶ λογικὴ καλουμένη, ὡς ἔδρα ἔχει τὸν ἐγκέφαλον καὶ ὡς πνευματικὴ ἀρχὴ παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς σκέψιν καὶ διανόησιν.

Κατὰ τὴν Πλατωνικὴν διδασκαλίαν, ἐν συντόμῳ λόγῳ, ὁ ὄργανισμὸς διοικεῖται ὑπὸ τριῶν ψυχικῶν ἀρχῶν, ἦτοι τοῦ λογικοῦ μὲ ἔδραν τὸν ἐγκέφαλον, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ (θεραπετικοῦ ἢ αὐξητικοῦ) μὲ ἔδραν τὸ ἦπαρ καὶ τοῦ θυμοειδοῦς (διεγερτικοῦ) μὲ ἔδραν τὸν θώρακα καὶ κυρίως τοὺς περὶ τὸ διάφραγμα καὶ τὴν καρδίαν τόπους (1). (Τίμ. 71, Φαίδων 70 Α, Ε—73 Α—79 Α, Ε—81).

Περὶ ζωῆς

Πανταχοῦ ὁ Πλάτων ζητεῖ τὸ βαθύτερον αἷτιον παντὸς φαινομένου τῆς ζωῆς, πῶς ἕκαστον γεννᾶται καὶ πῶς ἀπόλλυται, ὅπερ φανερῶνει τὴν βαθεῖαν τοῦ ἐπιστημονικότητος. «Ἵπερ ἡφανος γὰρ μοι ἐδόκει εἶναι», τονίζει διὰ τοῦ στόματος τοῦ Σωκράτους, «εἰδέναι τὰς αἰτίας ἕκαστου, διατί γίνεται ἕκαστον καὶ διατί ἀπόλλυται καὶ διατί ἐστί». (Φαίδ. 96 Α).

Διὰ τὴν ζωὴν ἔλεγεν, εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἀποτελεῖ ἀρχὴν ἰδίας κινήσεως, ἦτοι βιολογικῆς ἐνεργείας, ἣτις παρέχει τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν γένεσιν, τὸ ἀντίθετον δὲ τῆς κινήσεως, δηλ. ἡ ἀδράνεια (ἡσυχία) προκαλεῖ τὴν ἀνυπαρξίαν καὶ τὴν φθοράν. Τὴν ζωὴν γεννᾷ καὶ ἐπιτροπεύει ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ. «Ὅτι τὸ μὲν εἶναι δοκοῦν καὶ τὸ γίνεσθαι κίνησις παρέχει, τὸ δὲ μὴ εἶναι καὶ ἀπόλλυσθαι ἡσυχία· τὸ γὰρ θερμὸν τε καὶ πῦρ, ὅδη καὶ τᾶλλα γεννᾷ καὶ ἐπιτροπεύει, αὐτὸ γεννᾶται ἐκ φθορᾶς καὶ τρώψεως» (Θεαίτ. 153 Α).

Πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς ἡ κίνησις αὕτη περιλαμβάνει σῶμα καὶ ψυχὴν, ἵνα ἀντιδρῶ τὸ ἐν πρὸς τὸ ἕτερον καὶ τοιοῦτοτρόπως ἰσορροποῦν, μὲ τέλος τὴν υγείαν.

Ἡ μὲν κίνησις τοῦ σώματος πρὸς διατήρησιν υγείας καὶ ζωῆς θὰ γίνηται διὰ τῆς καταλλήλου γυμναστικῆς (2), ἡ δὲ τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μουσικῆς, παιδείας καὶ κυρίως τῆς φιλοσοφίας. Οὕτω θὰ καταστῆ δυνατόν νά ἀπομιμηθῶμεν τὴν τροφὸν μητέρα τοῦ σύμπαντος. «Ὅταν μὲν τις ἡσυχίαν ἄγον τὸ σῶμα παραδιδῶ ταῖς κινήσεσι, κρατηθὲν διώλετο, ἐὰν δὲ ἦν τε τροφὸν καὶ τιθήνην τοῦ παντὸς προσείπομεν μιμηταί τις, καὶ τὸ σῶμα μάλιστα μὲν μηδέποτε ἡσυχίαν ἄγειν ἐῖ . . οὐκ ἐάσει πολέμους ἐντίκτειν τῷ σώματι καὶ νόσους, ἀλλ' υγείαν ἀπεργαζόμενον παρέξει». (Τίμ. 83 D—E).

Ἡ ζωὴ, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀρμονικῆς κινήσεως τοῦ σώματος, ἦτοι τοῦ συντομιμοῦ τῶν ὄργανικῶν λειτουργιῶν, ὅστις χαρακτηρίζει τὴν υγιεινὴν κατάστασιν τοῦ ὄργανισμοῦ, διαταράσσεται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας, ἦτοι ὀκνηρίας, διαφυλλάσσεται δὲ τούναντιον καὶ συντηρεῖται διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς γυμναστικῆς. «Τί δέ; ἢ τῶν σωμάτων ἕξις οὐχ ὑπὸ ἡσυχίας μὲν καὶ ἀργίας διόλλυται, ὑπὸ γυμνασιῶν δὲ καὶ κινήσεως ἐπὶ πολὺ σώζεται; (Θεαίτ. 153 Β). Τὸ μὲν ἄρα ἀγαθὸν κίνησις κατὰ τε ψυχὴν τε καὶ κατὰ σῶμα, τὸ δὲ τούναντιον» (Θεαίτ. 153 C).

Τὸ αἷτιον τῆς ζωῆς, φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ψυχὴν, ἣτις συνέχεται ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, τὸ ὁποῖον ὅταν ἀποχωρήσῃ ἐπέρχεται τὸ τέλος τῆς ζωῆς. «Ἡ ψυχὴ ἄρα ὅτι ἂν αὕτη κατάσχη, αἶψα ἔκει ἐπ' ἐκεῖνο φέρουσα ζωὴν». (Φαίδ. 105 D).

Ἡ ζωὴ, ὡς γενικὸν φαινόμενον, εἶναι ἀθάνατος «καὶ αὐτὸ τὸ τῆς ζωῆς εἶδος καὶ εἴ τι ἄλλο ἀθάνατόν ἐστί, παρὰ πάντων ἂν ὁμολογηθεῖη μηδέποτε ἀπόλλυσθαι». (Φαίδ. 106 D).

1) «Πλάτων δὲ καὶ τριμερῆ τὴν ψυχὴν φήσας εἶναι, τὸ μὲν λογιστικὸν ἔλεγεν ἐν τῇ κεφαλῇ εἶναι, τὸ δὲ θυμοειδὲς περὶ τὸν θώρακα, τὸ δ' ἐπιθυμητικὸν περὶ τὸν ὀμφαλόν» (Γαλ. V, 289, 291, 362, 517, 520, 749).

2) Βλ. Γαλ. V. 875, 876 καὶ I, 21 καὶ ἐξ.

Περὶ ἀναπνοῆς

Ἡ φυσιολογία τοῦ Πλάτωνος ὡς βάσιν κυρίως ἔχει τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν θρέψιν, αἱ ὁποῖαι διεκπεραιοῦνται διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, καὶ διέπονται ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ θερμοῦ. Τὴν εἰσπνοὴν καλεῖ ἀναπνοὴν (1) «ἀναπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν λέγομεν» (Τίμ. 78 E), ἐνῶ οἱ λοιποὶ φυσικοὶ φιλόσοφοι διακρίνουν εἰσπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν.

Τὸ ἐσωτερικόν, λέγει, πῦρ δηλ. τὸ ἔμφυτον θερμόν τοῦ Ἰπποκράτους (2), ἦτοι τὸ θερμαντικόν, τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται ἐκ τῶν ἔσω καύσεων κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαφόρων λειτουργιῶν, τείνει νὰ ἐνωθῆ μετὰ τὸ ἐξωτερικόν πῦρ ἀποβαλλόμενον διὰ τῆς ἀναπνοῆς. Ἀλλὰ πρὶν ἀποβληθῆ τοῦ σώματος, τὸ ἐν λόγῳ πῦρ μετὰ τοῦ ἀέρος τῆς ἐκπνοῆς, διέρχεται δι' ὄλων τῶν μορίων τοῦ σώματος καὶ διανέμει εἰς ταῦτα τὴν τροφήν ἐκ τοῦ αἵματος, ἣτις ἔχει κατατμηθῆ ὑπὸ τοῦ πυρός εἰς ἐλάχιστα μόρια, ἐναποτιθεμένη εἰς τὰ διάφορα μέρη καὶ ὄργανα τοῦ σώματος. «Καὶ δὴ καὶ τὸ τῆς ἀναπνοῆς . . . τέμνοντος μὲν τὰ σιτία τοῦ πυρός, αἰωρουμένων δὲ ἐντὸς τῷ πνεύματι ξυνεπομένου, τὰς φλέβας τε ἐκ τῆς κοιτίας τῇ ξυναιωρήσει πληροῦντος τῷ τὰ τετμημένα αὐτόθεν ἐπαντλεῖν» καὶ διὰ ταῦτα δὴ καθ' ὅλον τὸ σῶμα πᾶσι τοῖς ζώοις τὰ τῆς τροφῆς νόματα οὕτως ἐπίρρυτα γέγονε». (Τίμ. 80 D).

Ὁ ἐντὸς ἡμῶν ἀήρ, τονίζει, τείνει νὰ ἐξέλθῃ ἀπωθούμενος ἐκ τῆς ἔδρας του κατὰ μέρος. Τὸ ἐξερχόμενον τοῦτο μέρος ἀναπληροῖ ἕτερον μέρος ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος (εἰσπνοή) καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται δίκην τροχοῦ περιστρεφομένου, διὰ τοῦτο οἱ πνεύμομες, ἀφοῦ πρῶτον ἐκβάλουν (ἐκπνοήν) τὸν ἐντὸς αὐτῶν ἀέρα, πληροῦνται

1) «Ἐλκει μὲν οὖν ἐς ἑαυτὸν ὁ ἀνθρώπος τὸν ἐξωθεν ἀέρα διὰ τοῦ στόματος εἰς τὸν πνεύμονα διὰ δὲ τοῦ δέρματος εἰς τὰς ἀρτηρίας, ἀντεκπέμπει δὲ δι' ὧν ἔλαβεν ἀθίς. Ἡ μὲν οὖν ἐτέρα τῶν ἐνεργειῶν ἀναπνοή καλεῖται, διαπνοή δὲ ἡ διὰ τοῦ δέρματος, ἃς ἀμφοτέρως εἰς ἓν συναγαγὼν ὁ Πλάτων, οὔτε συννημμένας ἀλλήλαις, οὔθ' ὑπὸ μιᾶς δυνάμεως γιγνομένας, ὡς ἐπιδέδεικται δι' ὧν εἶπον ἀρτίως ὑπομνημάτων, τὸν περὶ ἀναπνοῆς λόγον ἐν Τιμαίῳ συνέθηκεν ἔχοντα κατὰ λέξιν ὦδε. Πάλιν δὲ τὰ τῆς ἀναπνοῆς ἴδωμεν πάθος αἰς χρώμενον αἰτίαις τοιοῦτον γέγονεν, ὅλον τανῦν ἐστίν. Ὡδ' οὖν, ἐπειδὴ κενὸν οὐδὲν ἐστίν, εἰς δὲ τῶν φερομένων δύναται ἂν εἰσελθεῖν τι, τὸ δὲ πνεῦμα φέρεται παρ' ἡμῶν ἔξω, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη παντὶ δήλον, ὡς οὐκ εἰς κενόν, ἀλλὰ τὸ πλησίον ἐκ τῆς ἔδρας ὠθεῖ· τὸ δ' ὠθούμενον ἐξελαύνει τὸ πλησίον αἶψι, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἀνάγκην πᾶν περιελαυνόμενον εἰς τὴν ἔδραν, ὅθεν ἐξῆλθε τὸ πνεῦμα εἰσὶν ἐκεῖσε καὶ ἀναπληροῦν αὐτὴν ξυνέπεται τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο ἅμα πᾶν ὅλον τροχοῦ περιελαυνόμενον (*) γίνεται διὰ τὸ κενὸν μηδὲν εἶναι. Διὸ δὴ τὸ τῶν στηθῶν καὶ τοῦ πλευρόμου, ἔξω μεθίεν τὸ πνεῦμα πάλιν ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ σῶμα ἀέρος εἰσὼ διὰ μανθῶν τῶν σαρκῶν δυομένου καὶ περιελαυνόμενου, γίνεται πλήρες· ἀθίς δὲ ἀποτρεπόμενος ὁ ἀήρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἔξω ἰὼν εἰσὼ τὴν ἀναπνοὴν περιωθεῖ κατὰ τὴν τοῦ στόματος καὶ τὴν τῶν μυκτῆρων διόδον». (Γαλ. V 710 πρὸς Πλάτ. Τίμ. 79 B—D).

*) Σημ. Γαληνοῦ αὐτόθι: «Τὴν τοῦ τροχοῦ περιελαυνόμεν ὄχι ἀπλήν δεῖ νοεῖν ἀλλ' ἐξ ἐναντίων κινήσεων συγκειμένην, ὅταν μὲν ἐπὶ τὸ δέρμα τὸ ἔμφυτον ὀρμήσῃ θερμόν, ὠθούμενον τε καὶ περιελαυνόμενον τοῦ ἐκτὸς ἀέρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ στόματος, ὅταν δ' αὖ πάλιν ὀρμήσῃ διὰ τοῦ στόματος ἔξω φέρεσθαι, περιωθούμενον τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος εἰς τὸ σῶμα διὰ τοῦ δέρματος, ὡς ἐνεργεῖαν μὲν εἶναι διὰ τῆς φύσεως ἡμῶν τὴν ἐκπνοὴν καὶ διαπνοὴν, πάθος δὲ τὴν εἰσπνοὴν, οὐ μόνον τὴν διὰ τοῦ στόματος, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ δέρματος. Ἐν οὐδατέρῳ δ' αὐτῶν ὁ Πλάτων προσχρήται τῇ προαιρέσει, καίτοι φανερώς ἐν ἡμῶν δύνατος καὶ τοῦ θάττον καὶ βραδύτερον ἑλαττόν τε καὶ πλέον καὶ πυκνότερον εἰσπνεῦσαι τε καὶ ἐκπνεῦσαι. Ἔτι γοῦν ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνος ἐλέγχεται, καὶ ὅτι μετὰ τὴν συστολὴν τῶν ἀρτηριῶν ἐχρῆν εὐθέως εἰσπνοὴν γίνεσθαι μετὰ δὲ τὴν ἐκπνοὴν εὐθέως διαστολὴν τῶν ἀρτηριῶν . . . Ὅτι δὲ καὶ τὰλλα ὅσα τὴν ὀλικὴν ἀναίρων ὁ Πλάτων, ἀτόπως ἐπιχειρήται».

ἐκ νέου ὑπὸ ἀέρος, ὁ ὁποῖος περιβάλλει τὸ σῶμα καὶ διεισδύει διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος (ἄδηλος διαπνοή). Διὰ τοῦ λόγου τούτου γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Πλάτων ἐγνώριζε καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διὰ τοῦ δέρματος ἀναπνοῆς τῶν ἰστών, ὡς καὶ τὴν διὰ τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν ἀναπνοήν. «Αὐθις δὲ ἀποτρεπόμενος ὁ ἀὴρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἔξω ἰὼν εἰσω τὴν ἀναπνοὴν περιωθεῖ κατὰ τὴν τοῦ στόματος καὶ τὴν τῶν μυκτῆρων διόδον». (Τίμ. 79 C).

Τὴν αἰτίαν τῆς ἀναπνοῆς ἀποδίδει, ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐσωτερικῶς πᾶν ζῷον καὶ δὴ καὶ ἐγγύς τῶν αἰμοφόρων ἀγγείων, ἐνθα εὐρίσκεται μία διαρκῆς πηγὴ τοῦ θερμαντικοῦ. Τὸ θερμαντικὸν δὲ τοῦτο τείνει νὰ ἐξέλθῃ τοῦ σώματος καὶ νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ δύο διεξόδων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοῦ στόματος καὶ ῥωθῶνων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος. Καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἐξέρχεται τὸ θερμαντικὸν τοῦτο (πῦρ), σχηματίζει δίνην, ἥτοι ἀπωθεῖ τὰ στρώματα τοῦ ἀέρος κυκλικῶς ἀπὸ τὴν μίαν διεξοδὸν πρὸς τὴν ἄλλην, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου σχηματίζονται ρεύματα ἐναλλασσομένου θερμοῦ καὶ ψυχροῦ ἀέρος, ἥτοι ὁ μὲν εἰσπνεόμενος ἀὴρ θερμαίνεται, ὁ δὲ ἐκπνεόμενος ψύχεται. Τοιοῦτοτρόπως σχηματίζονται ταλαντευόμενα κυκλικὰ ρεύματα ἀέρος καὶ ἐκ τούτων συντελεῖται ἡ ἐκπνοὴ καὶ εἰσπνοή (1).

Ὁ Πλάτων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὰς περὶ ἀναπνοῆς γνώσεις τοῦ ἀντλεῖ ἐκ τοῦ Ἰπποκράτους (2), ἥτοι παραδέχεται ὅτι ἡ ἀναπνοὴ γίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν, ἵνα προσφέρῃ εἰς τὸ σῶμα τροφήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διάψυξιν, ὅ,τι ἀκριβῶς δέχεται καὶ ἡ σύγχρονος φυσιολογία.

«Πᾶν δὲ δὴ τὸ τ' ἔργον καὶ τὸ πάθος τοῦθ' ἡμῶν τῷ σώματι γέγονεν ἀρδομένῳ καὶ ἀναψυχομένῳ τρέφεσθαι καὶ ζῆν' ὁπόταν γὰρ εἰσω καὶ ἔξω τῆς ἀναπνοῆς ἰούσης τὸ πῦρ ἐντὸς συνημμένον ἔπηται, διαιωρούμενον δὲ αἶε διὰ τῆς κοιλίας εἰσελθὼν τὰ αἶτια καὶ ποτὰ λάβῃ τήκει δὴ καὶ κατὰ σμικρὰ διαιροῦν, διὰ τῶν ἐξόδων ἥπερ πορεύεται διάγον, οἷον ἐκ κρήνης ἐπ' ὄχετους ἐπὶ τὰς φλέβας ἀντλοῦν αὐτὰ, ρεῖν ὡσπερ αὐλῶνος διὰ τοῦ σώματος τῶν φλεβῶν ποιεῖ ρεύματα». (Τίμ. 78 E, 79 A).

Ὁ Πλάτων ἐνταῦθα παραδέχεται ὅτι ἡ ἀναπνοὴ ἔχει ἀμεσον σχέσιν μὲ τὴν ἀφομοίωσιν τῶν τροφῶν, τὰς ὁποίας πρῶτον διαλύει εἰς τὸν στόμαχον. Προφανῶς ἐν τῷ προκειμένῳ σφάλλεται, καὶ φαίνεται ὅτι τὴν ἀντίληψιν τοῦ ταύτην ἔχει σχηματίσει ἐκ τῶν σχετικῶν θεωριῶν τῆς σχολῆς Κνίδου, ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ περὶ διαβιβάσεως μέρους τῶν πινομένων εἰς τὸν πνεύμονα. Τὴν κατασκευὴν, τονίζει, τῶν πνευμόνων οἱ θεοὶ ὥρισαν· «πρῶτον μὲν μαλακὴν καὶ ἀναιμον, εἶτα σήραγγας ἐντὸς ἔχουσας οἷον σπόγγου κατατετρημένας, ἵνα τὸ πνεῦμα καὶ πῶμα δεχομένη ψύχουσα ἀναπνοὴν καὶ ῥαστώνην ἐν τῷ καύματι παρέχοι». (Τίμ. 70 C) (3).

1) «Τὴν δὲ αἰτίαν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν θετέον τήνδε· πᾶν ζῷον ἑαυτοῦ τάντος περὶ τὸ αἷμα καὶ τὰς φλέβας θερμότατα ἔχει, οἷον ἐν ἑαυτῷ πηγὴν τινα ἐνοῦσαν πυρός· ὁ δὲ καὶ προσηκάζομεν τῷ τοῦ κύρτου πλέγματι, κατὰ μέσον διατεταμένον ἐκ πυρός πεπλέχθαι πᾶν, τὰ δὲ ἄλλα, ὅσα ἔξωθεν, ἀέρος. Τὸ θερμὸν δὲ κατὰ φύσιν εἰς τὴν αὐτοῦ χώραν ἔξω πρὸς τὸ συγγενές ὁμολογητέον ἵναί· οὐστὶν δὲ ταῖν διεξόδοις οὔσαι, τῆς μὲν κατὰ τὸ σῶμα ἔξω, τῆς δὲ αὐτὰ κατὰ τὸ στόμα καὶ τὰς ῥίνας, δταν μὲν ἐπὶ θάτερα δρμήσῃ, θάτερα περιωθεῖ· τὸ δὲ περιωθὲν εἰς τὸ πῦρ ἐμπέπτον θερμαίνεται, τὸ δ' ἐξίον ψύχεται. Μεταβαλλούσης δὲ τῆς θερμότητος καὶ τῶν κατὰ τὴν ἑτέραν ἐξοδὸν θερμοτέρων γιγνομένων πάλιν ἐκείνη ῥέπον αὐτὸ θερμότερον μᾶλλον, πρὸς τὴν αὐτοῦ φύσιν φερόμενον, περιωθεῖ τὸ κατὰ θάτερα, τὸ δὲ αὐτὰ πάσχον καὶ τὰ αὐτὰ ἀνταποδιδὼν αἶε, κύκλον οὕτω σαλευόμενον ἐνθα καὶ ἐνθα ἀπειργασμένον ἕπ' ἀμφοτέρων τὴν ἀναπνοὴν καὶ ἐκπνοὴν γίγνεσθαι παρέχεται». (Τίμ. 79 C—E).

2) «Φαίνεται γὰρ ἐν τῷ περὶ χρείας ἀναπνοῆς λόγῳ συνακολουθῶν ὁ Πλάτων τῷ Ἰπποκράτει, βουλομένῳ τὴν μὲν εἰσπνοὴν ἐμψύξεως ἕνεκα γίγνεσθαι τῆς ἐμψύτου θερμασίας, τὴν δὲ ἐκπνοὴν ἀποχύσεως καὶ διαπνοῆς τῶν λιγνῶδων περιττωμάτων». (Γαλ. V 713)

3) Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Γαληνὸς γράφει: «Εἰ μὲν οὖν ἡγεῖται Πλάτων ἅπαν τὸ πῶμα καταπι-

Περὶ κινήσεως.

Κέντρον τῆς προαιρετικῆς κινήσεως θεωρεῖ τὸν ἐγκέφαλον, τῆς δὲ αὐτομάτου (ἀπροαιρέτου) τὴν καρδίαν (1).

Περὶ πέψεως, περὶ τροφῆς, θρέψεως καὶ ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης ἐν γένει.

Περὶ τῶν τροφῶν ἐν τῷ στομάχῳ, ὁ Πλάτων παραδέχεται ὅτι αὗται κατατέμνον-
ται πρῶτον ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἔπειτα εἰς τὰ ἔντερα, τῇ ἐπιδράσει τοῦ θερμαντικοῦ τοῦ
σώματος. Καὶ ἐνταῦθα ὁ Πλάτων, ὡς κύριον παράγοντα τῆς πέψεως θεωρεῖ τὸ πῦρ, ὡς
ἀκριβῶς καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ὀργανικὰς λειτουργίας, καὶ κατὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ τὰς
ἀντιλήψεις τοῦ Ἱπποκράτους, ὅστις ταύτας ἀπέδιδεν εἰς τὸ ἔμφυτον θερμόν, ἦτοι καθ'
ἡμᾶς εἰς τὸ θερμαντικόν τοῦ σώματος (2), « . . . τέμνοντος μὲν τὰ σιτία τοῦ πυρός, αἰω-
ρουμένῳ δὲ ἐντὸς τῷ πνεύματι συνεπομένου, τὰς φλέβας τε ἐκ τῆς κοιλίας τῇ συναιω-
ρήσει πληροῦντος τῷ τὰ τετμημένα αὐτόθεν ἐπαντλεῖν· καὶ διὰ ταῦτα δὴ καθ' ὅλον τὸ
σῶμα πᾶσι τοῖς ζώοις τὰ τῆς τροφῆς νόματα οὕτως ἐπίρρυτα γέγονε . . . » (Τίμ. 80 D. E).

Μετὰ τὴν κατάτμησίν των ὑπὸ τοῦ θερμαντικοῦ, αἱ τροφαὶ διὰ τῶν φλεβῶν
διέρχονται ἐκ τοῦ ἥπατος, ἐνθα μεταβάλλονται εἰς αἷμα καὶ ἐκ τοῦ ἥπατος μὲ τὸ αἷμα
μεταβαίνουν εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς ὀλόκληρον τὸν ὀργανισμόν. Τοῦτο κατὰ
τούς ἀρχαίους, λέγει ὁ Γαληνός, καλεῖται ἀνάδοσις τροφῶν (3), ἥτις ἀντιστοιχεῖ
πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν συγχρόνων. Ὅτι ὁ Πλάτων γνωρίζει τὴν ἀφομοίωσιν ἐμφαί-
νεται σαφῶς ἐκ τῆς ῥήσεως· τὸ συγγενές ἔλκει τὸ ὅμοιον « . . . ἦν τὸ συγγενές πᾶν φέ-
ρεται πρὸς ἑαυτό . . . » (Τίμ. 81 A). Καὶ ὅπως εἰς τὸ περιβάλλον τὸ πᾶν ἀποσυντίθεται καὶ
ἀναγεννᾶται, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν ζῴων ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη
τῆς τροφῆς, τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦνται διὰ τοῦ αἵματος εἰς ὅλον τὸν ὀργανισμόν καὶ
εἰς ὄλους τοὺς ἰστούς, τὰ διάφορα ὄργανα παραλαμβάνουν τὸν συγγενές, ἦτοι τὸ ἀφο-
μοιώσιμον πρὸς τὴν ἑαυτῶν οὐσίαν, καὶ οὕτως ἀναπληροῦν τὰ ἀπολεσθέντα, λόγῳ τῶν
καύσεων κατὰ τὰς διαφόρους λειτουργίας.

Τὸ ἥπαρ, τὸ ὁποῖον ἐκλαμβάνεται ὡς ὄργανον μαντικῆς, προώριστα νὰ εἶναι
ὄργανον τῆς θρέψεως καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς (4), καὶ ὅταν ἀποφραχθοῦν οἱ πόροι
αὐτοῦ προκύπτει λύπη καὶ διάφοροι νόσοι δυσκρασίας. Κυρίως τὸ ἐπιθυμητικὸν μέρος
τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὸ θρεπτικόν, κεῖται μετὰξὺ διαφράγματος καὶ ὀμφαλοῦ, ὅπερ δηλοῖ,
ὅτι εἶναι πιθανὸν πλὴν τοῦ ἥπατος νὰ συμπεριλαμβάνη καὶ ἕτερα σπλάγχνα. «Τὸ δὲ δὴ

νειν ἡμᾶς εἰς τὸν πνεύμονα, δίκαιόν ἐστι καταγιγνώσκεισθαι προφανέστατον πρᾶγμα μὴ γί-
νῳσκειν· εἰ δὲ μέρος τι τοῦ σώματος ἤγετο διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας παρωθόμενον
εἰς τὸν πνεύμονα καταφέρεσθαι, τῶν ἐνδεχομένων τι λέγει, παραπλησίως τε ἄλλων δογματι-
κῶν, περὶ ὧν διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους ἰατροὶ τε καὶ φιλόσοφοι», (V, 714).

1) Πρὸς Γαλ. V. 278.

2) «Φαίνεται τοιγαροῦν καὶ τούτοις ὁ Πλάτων ἐπόμενος τῷ Ἱπποκράτει. Τὸ γὰρ ἔμφυ-
τον θερμόν αἷτιον εἶναι φησι τῆς τε κατὰ τὴν γαστέρα πέψεως τῶν σιτίων καὶ τῆς ἐντεῖθεν
εἰς τὸ ἥπαρ τε καὶ φλέβας ἀναδόσεως, καὶ προσέτι τῆς αἱματώσεως, καὶ τῆς εἰς ὅλον τὸ σῶμα
φορᾶς τε καὶ πέψεως». (Γαλ. V, 707).

3) «Τοῦτο μὲν ἢ καλουμένη πρὸς τῶν ἰατρῶν ἀνάδοσις ἐστὶ φερομένη τῆς τροφῆς διὰ
τῶν φλεβῶν τε καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἐπὶ πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος». (Γαλ. σχολ. εἰς Τίμ.
Πλάτ. ἐκδ. Corp. Med. Gr. Suppl. I, 22).

4) «Ἡ δὲ τοῦ ἥπατος τὸ καλούμενον ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μὲν ἐπιθυμητικόν, θρεπτικόν
δὲ καὶ φυτικόν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους» (Γαλ. IV 782).

σίτων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς καὶ ὄσον ἐνδειαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχει φύσιν, τοῦτο εἰς τὰ μεταξὺ τῶν τε φρενῶν καὶ τοῦ πρὸς τὸν ὀμφαλὸν ὄρου κατῳκίσαν, οἷον φάτην ἐν ἅπαντι τούτῳ τῷ τόπῳ τῆ τοῦ σώματος τροφῆ τεκτηνάμενοι» (Τίμ. 70 D, E).

Ὁ Πλάτων, ὡς προηγουμένως ἐλέχθη, ἀκολουθεῖ δι' ἰατρικὰ ζητήματα τὰς γνώμας τοῦ Ἱπποκράτους, τῶν Κνιδίων καὶ ἄλλων, καὶ διὰ πολλὰ φυσιολογικὰ προβλήματα ἔχει σχηματίσει ἐσφαλμένην ἀντίληψιν. Οὕτω λ.χ. ἐπρέσβευεν ὅτι ἡ λειτουργία τῆς ἀναπνοῆς συνδυάζεται στενῶς μετὰ τῆς θρέψεως.

Περὶ οἴνου ὁ Πλάτων ἀσχολεῖται εἰδικώτερον εἰς τὸ περὶ Νόμων β' (1).

Ἐν πρώτοις, τονίζει, πρέπει νὰ νομοθετήσωμεν τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς οἴνοποσίας εἰς νέους κάτω τῶν 18 ἐτῶν· «νομοθετήσομεν πρῶτον μὲ τοὺς παῖδας μέχρι ἐτῶν ὀκτωκαίδεκα τὸ παράπαν οἴνου μὴ γεύεσθαι, διδάσκοντες ὡς οὐ χρὴ πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν εἰς τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, πρὶν ἐπὶ τοὺς πόνους ἐγχειρεῖν πορεύεσθαι, τὴν ἐμμανῆ εὐλαβούμενοι ἕξιν τῶν νέων· μετὰ δὲ τοῦτο οἴνου μὲν ἤδη γεύεσθαι τοῦ μετρίου μέχρι τριάκοντα ἐτῶν, μέθης δὲ καὶ πολυοινίας τὸ παράπαν τὸν νέον ἀπέχεσθαι· τεττάρηκοντα δὲ ἐπιβαίνοντά ἐτῶν ἐν τοῖς συσιτίοις εὐωχηθέντα καλεῖν τοὺς τε ἄλλους θεοὺς καὶ δὴ καὶ Διόνυσον παρακαλεῖν εἰς τὴν τῶν πρεσβυτῶν τελετὴν ἅμα καὶ παιδιάν, ἣν τοῖς ἀνθρώποις ἐπίκουρον τῆς τοῦ γήρωσ ἀσπηρότητος ἐδώρησατο τὸν οἶνον φάρμακον, ὥστ' ἀνηβᾶν ἡμᾶς καὶ δυσθυμίας λήθην γίνεσθαι. . . » (Νόμος β' 666, A—C).

Ἐνταῦθα ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ πόσεως τοῦ οἴνου κατὰ ἡλικίας. Συνιστᾷ δὲ τὴν ἀπαγόρευσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς νεανίας, οἱ ὅποιοι ἔχουν κρᾶσιν θερμὴν καὶ πολύαιμον, καὶ τὴν χρησιμοποίησιν ὑπὸ τῶν γερόντων, οἱ ὅποιοι ἔχουν κρᾶσιν σώματος ὀλιγαίμον καὶ ψυχράν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ οἶνος εἶναι εἰς αὐτοὺς ὠφέλιμος (2).

Ἡ τροφή, διδάσκει ὁ Πλάτων εἰς τὸν Τίμαιον, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ ἅς δώσωμεν καὶ πάλιν τὸν λόγον εἰς τὸν Γαληνόν. «Ἐν τῷ παρόντι τὴν ἐν τῷ Τιμαίῳ ῥῆσιν παραγράψω, καθ' ἣν προσεῖπεν ὁ Πλάτων οὕτως. «Ταύτη κακοὶ πάντες ἢ καλοὶ διὰ δύο ἀκουσιώτατα γιγνόμεθα, ὧν αἰτιᾶται μὲν αἰεὶ τοὺς φυτεύοντας τῶν φυτευομένων. . . ἐφεξῆς δὲ φησί. Πειρατέον μὴ ὀπη τις δύναται καὶ διὰ τροφῆς, καὶ δι' ἐπιτηδευμάτων, μαθημάτων τε φυγεῖν κακίαν, τὸναντίον δ' ἐλεῖν ἀρετὴν· ὥσπερ γὰρ ἐπιτηδεύματα καὶ μαθήματα κακίας μὲν αἰρετικά, γεννητικά δὲ ἀρετῆς ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ τροφή. Λεγομένης ἐνίοτε τροφῆς ὑπ' αὐτοῦ οὐ μόνον τῆς ἐπὶ σιτίοις, ἀλλὰ καὶ συμπάσης τῆς διαίτης. . . τροφήν οὐκ ἄλλην δὲ τινὰ νοεῖν οἶόν τε παρὰ τὴν ἐκ τῶν σιτίων καὶ βροφημάτων, καὶ πωμάτων, ἐξ ὧν ἐστὶ καὶ οἶνος». (Γαλ. IV 812).

Ἡ τροφή καὶ ἀνατροφή ἐπηρεάζουν καὶ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν χαρακτῆρα, ἐπαναλαμβάνει καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν του (424 A). «Τροφή γὰρ καὶ παιδεύσεις χρηστὴ σφζομένη φύσεις ἀγαθὰς ἐμποιεῖ, καὶ αὖ φύσεις χρησταὶ τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβάνόμεναι ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φύονται, εἰς τε τᾶλλα καὶ εἰς τὸ γεννᾶν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις». Ἐπειδὴ οὖν, τονίζει ὁ Γαληνός, (XVI 48) ἡ

1) «Ἐπεὶ οὐ πολλὰ διήλθεν ὁ Πλάτων ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν Νόμων» (Γαλ. IV 808).

2) «Ἀλλὰ Πλάτωνι μὲν καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ κατὰ τὸ δεύτερον τῶν Νόμων εἰρηται περὶ πόσεως οἴνου τοῖς βουλομένοις ἀναγινώσκειν ὠφέλιμα. Μόνης δὲ ἐγὼ εἶμι μᾶς αὐτοῦ ῥήσεως μνημονεύσω. . . Ἐνθαπερ εἶρηκε τὸν τῶν Καρχηδονίων λόγον. Ἐχει δὲ ἡ ῥῆσις οὕτω. Ἄλλ' εἶμι μᾶλλον τῆς Κρητῶν καὶ Λακεδαιμονίων χρείας προσθείμην ἂν τῷ Καρχηδονίων νόμῳ, μηδέποτε μηδένα ἐπὶ στρατοπέδου γεύεσθαι τοῦ πώματος, ἀλλ' ὕδροποσίας συγγίγνεσθαι τοῦτον τὸν χρόνον ἅπαντα· καὶ κατὰ πόλιν μήτε δούλους γεύεσθαι μηδέποτε, μηδὲ ἄρχοντας τοῦτον τὸν ἐνιαυτόν, ὃν ἂν ἄρχωσι, μήτε αὖ κυβερνήτας, μήτε δικαστὰς ἐνεργοὺς ὄντας, οἴνου γεύεσθαι τὸ παράπαν, μηδ' ὅστις βουλευσόμενος εἰς βουλήν ἀξιαν τινὰ λόγου συνέρχεται, μηδὲ γε μεθ' ἡμέραν μηδένα τὸ παράπαν εἰ μὴ σωμασκίας ἢ νόσων ἐνεκα, μηδ' αὖ νόκτωρ, ὅταν ἐπινοῇ τις παιδας ποιεῖσθαι ἀνήρ ἢ γυνή». (Γαλ. IV 810 βλ. Πλ. Νόμ. 6' 674 A, B).

τροφή καλή ἢ κακή πολλά ταῖς τῆς ψυχῆς ἐνεργείαις λυμαίνεται καὶ ὀνινᾶται καὶ ἀβλαβεῖς σώζει καὶ καλοὺς κάγαθοὺς χυμοὺς ποιεῖ, δίκαιον οὖν αὐτοῖς ἔστιν αὐτῆς οὐκ ἀμελεῖσαι . . . Μηδὲ ἀμελητέον ἔστι τῶν τροφῶν ὅτι ἐκ τούτων γίνονται οἱ χυμοὶ καὶ ὅτι τὴν ἀρετὴν τε καὶ κακίαν δοκοῦσιν φέρειν». (1)

Πλὴν τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείσεως ἐν γενεῖ ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἥθους τοῦ ἀνθρώπου μεγάλην ἐπίδρασιν, ὑποστηρίζει ὁ Πλάτων, ἀσκεῖ καὶ τὸ περιβάλλον, ὡς πρῶτος περὶ αὐτοῦ διδάσκει ὁ Ἴπποκράτης εἰς τὸ θαυμασίον αὐτοῦ ἔργον ΠΕΡΙ ΩΡΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝ (2).

«Ὁ δὲ θεῖος Πλάτων συμφωνεῖ καὶ αὐτὸς τῷ παλαιῷ· πολὺ γὰρ καὶ αὐτὸς διδωσι τοῖς τόποις καὶ ταῖς ἐπὶ τῆς γῆς οἰκήσεσιν, εἰς τε τὰ τῆς ψυχῆς ἥθη καὶ σύνεσιν καὶ φρόνησιν, ὡς ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς νομοθεσίας ὡδὶ πῶς ἔγραψε· μηδὲ τοῦτο ἡμᾶς λανθανέτω περὶ τόπων . . . πρὸς τὸ γεννᾶν ἀνθρώπους ἀμείνους καὶ χεῖρους . . . οἱ μὲν πού γε διὰ πνεύματα παντοῖα καὶ δι' εἰλήσεις ἀλλόκοτοι τέ εἰσι καὶ ἐναῖσιοι αὐτῶν, οἱ δὲ δι' ὕδατα, οἱ δὲ διὰ τὴν ἐκ τῆς γῆς τροφήν ἀναδιδουῖσαν, οὐ μόνον τοῖς σώμασιν ἀμεινον καὶ χεῖρον, ταῖς ψυχαῖς οὐχ ἦττον δυναμένην πάντα τὰ τοιαῦτα ἐμποιεῖν» (Γαλ. ΧVI, 318 βλ. Πλ. Νόμ. E 747 D).

Περὶ αἵματος καὶ κυκλοφορίας αὐτοῦ.

Ὁ Πλάτων ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ ἰατρῶν ἔχει τὴν πλεον συγχρονισμένην ἀντίληψιν περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, παραδεχόμενος ὅτι τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον παράγεται ἀπὸ τῶν τροφῶν καὶ ἀποκτᾷ ἐρυθρὰν χροιάν, ῥέει (κυκλοφορεῖ) εἰς ὅλοκληρον τὸ σῶμα, ἀποτελεῖ τροφήν τῶν σαρκῶν καὶ τῶν ἄλλων ἰστωῶν καὶ διαποτίζεται ὑπ' αὐτοῦ κάθε μέρος τοῦ σώματος. «Ὁ καλούμεν αἷμα, νομὴν σαρκῶν καὶ σύμπαντος τοῦ σώματος, ὅθεν ὑδρευόμενα ἕκαστα πληροῖ τὴν τοῦ κενουμένου βάσιν· ὁ δὲ τρόπος τῆς πληρώσεως ἀποχωρήσεώς τε γίνεταί, καθάπερ ἐν τῷ παντὶ παντὸς ἢ φορὰ γέγονεν, ἦν τὸ συγγενὲς φέρεται πρὸς ἑαυτὸ» (Τίμ. 81 A). Ἡ μεγαλύτερα ἀποβολὴ ποσότητος αἵματος ἐκ τοῦ σώματος, προκαλεῖ φθορὰν αὐτοῦ. «Ὅταν μὲν δὴ πλεον τοῦ ἐπιρρέοντος ἀπίη, φθίνει πᾶν, ὅταν δὲ ἔλαττον, αὐξάνεταί» (αὐτ.).

Πᾶν τὸ σῶμα, λέγει, ἀδλακούται ὑπὸ πληθύος αἰμοφόρων ἀγωγῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἀρδεύεται τοῦτο, ὡς ἀκριβῶς διασχίζεται εἰς κήπος ὑπὸ ὑδροφόρων αὐλάκων, ὀχετῶν ὡς τοὺς ἀποκαλεῖ, διὰ τῶν ὁποίων ποτίζεται ὅλον τὸ ἔδαφος. «Τὸ σῶμα ἡμῶν διοχέτευσαν τέμνοντες οἶον ἐν κήποις ὀχετούς, ἵνα ὡσπερ νάματος ἐπιόντος ἀρδοίτο». (Τίμ. 77 C—E). Διὰ τούτων τὸ αἷμα φέρεται κυκλοφορούμενον πρὸς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος, τὴν φορὰν δὲ ταύτην τοῦ αἵματος καλεῖ ὁ δ ρ α γ ω γ (α ν » (3), ἐκ τῆς μεταφορᾶς τῆς ὑδραγωγίας τοῦ κήπου. «Τὸ δ' ἐντεῦθεν ἤδη τὴν ὑδραγωγίαν παρεσκεύασαν» (Τίμ. 78).

Καὶ περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος τονίζει μετὰ βεβαιότητος. «Τὴν δὲ καρδίαν ἄμμα (δηλ. κόμβον) τῶν φλεβῶν (τουτέστι τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος) καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος» (Τίμ. 70 B) (4).

1) Ἡ ἐπίδρασις τῶν τροφῶν ἐπὶ τῶν χυμῶν τοῦ σώματος καθιστᾷ νοητὸν διατὶ εἰς τὴν λέξιν τροφή ἀπειρίθετο καὶ μεταφορικῆ σημασία, δι' ἧς δηλοῦται ἡ ἀνατροφή.

2) Πρὸβλ. Πλάτ. Πολιτικ. 299 B. Πολιτεία 488 D).

3) «Ἵδραγωγίαν ὠνόμασε τὴν διὰ τῶν φλεβῶν φορὰν τοῦ αἵματος, ἀπὸ τῆς προειρημένης εἰκόνης ἐπὶ τῶν «ὀχετῶν» τὴν μεταφορὰν τῆς προσηγορίας ποιησάμενος, γίνεσθαι δὲ φησι, τοῦ πνεύματος ἄμα τῇ θερμασίᾳ «διὰ κοιλίας» ἐξιόντος, εἰθ ἑαυτῷ συνεκφέροντος τὰ καταβραυσθέντα τῆς τροφῆς μόρια» (Γαλ. μνημ. Ἰσόμν. εἰς Τίμ. σελ. 16 καὶ V, 572 καὶ ἐξῆς).

4) «Ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ Πλάτων τὴν καρδίαν ἔλεγεν πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. Οὐ ταυτὸν γὰρ ἔστιν ἡ πηγὴν αἵματος ἀπλῶς εἰπεῖν, ἢ προσθεῖναι τοῦ περιφερομένου σφοδρῶς». (Γαλ. V, 578).

Περὶ σπέρματος.

Τὸ σπέρμα ἐπίστευεν, ὡς ὁ Ἱπποκράτης, κατέρχεται ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, διὸ καλεῖ τοῦτον «γόνιμον μυελόν» (1). (Τίμ. 77 D). Τὸ σπέρμα δηλονότι ἀπορρέει ἐκ τοῦ νωτιαίου. «Πλάτων μυελοῦ τοῦ νωτιαίου ἀπόρραιαν» (Πλούτ. Ἐπιτ. V 3, 4—Πρβλ. Dox. Gr. 417—Γαλ. ΣΙΧ, 321). Πυθαγόρας καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ἀσώματον εἶναι τὴν δύναμιν τοῦ σπέρματος, ὡσπερ νοῦν τὸν κινουντα' σωματικὴν δὲ τὴν ὄλην τὴν προχουμένην». (Γαλ. ΣΙΧ, 322).

Περὶ ἐμβρύου.

«Πλάτων ζῶον εἶναι τὸ ἐμβρυον ὑπέληφε' καὶ γὰρ κινεῖσθαι ἐν τῇ γαστρὶ καὶ τρέφεσθαι καὶ αὔξεσθαι» (Πλούτ. Ἐπιτ. V 14, 15. Πρβλ. Dox. Gr. 425—Γαλ. ΣΙΧ, 329).

Περὶ συνουσίας, ἐγκυμοσύνης καὶ ἀγονίας.

Τὴν συνουσίαν θεωρεῖ ὡς ὀρμητικὸν πάθος καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅστις κατὰ τὸ γήρας ἀπαλλάσσεται ταύτης, ὡς εὐδαίμονα. «... καὶ δὴ καὶ Σοφοκλεῖ ποτε τῷ ποιητῇ παρεγενόμην ἐρωτωμένῳ ὑπὸ τινος.—Πῶς ᾧ Σοφόκλεις ἔχεις πρὸς τὰ φροδίσια; Ἔτι οἶός τε εἰ γυναικί συγγίγνεσθαι; Εὐφήμει ἔφη, ὦ ἄνθρωπε ἀσμεναίτατα μέντοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὡσπερ λυττῶντά τινα καὶ ἄ γ ρ ι ο ν δ ε σ π ὄ τ η ν ἀποφυγῶν». (Πολιτεία 329 C).

Πάντως τὴν πρὸς συνουσίαν ἐπιθυμίαν ἔδωσαν οἱ θεοὶ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς κυήσεως. «Διὰ ταῦτα θεοὶ τὸν τῆς ξυνουσίας ἔρωτα ἐτεκτῆναντο, ζῶον τὸ ἐν ἡμῖν, τὸ δ'

Καὶ ἐν συνεχείᾳ : «Πρὸς δὲ τὴν τοῦ Πλάτωνος λέξιν ἐπάνειμι, καθ' ἣν τὰς ἀρτηρίας ὀνομάζων φλέβας ἔλεγε, τὴν δὲ καρδίαν ἄμμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδέπω τὸ σφύζον ἀγγεῖον, ὡσπερ νῦν, ἀρτηρία προσηγόρευται, μόνως δὲ τὰς κατὰ τὸν πνεύμονα, τὰς ὑπὸ τῶν νεωτέρων τραχείας ὀνομασθείσας, οὕτως ἐκάλουν, εὐλόγως ὁ Πλάτων εἰς διορισμὸν, ὁποῖων ἂν τινῶν βούληται φλεβῶν εἶναι τὴν καρδίαν ἀρχὴν, προσέθηκε καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αἵματος. Εἰς τί μὲν οὖν ἐστὶ τοῦτο τὸ αἷμα τοῦ ζῴου χρηστόν, αὐθις εἰρήσεται. Τὸ δὲ ἐξ ἥπατος ὀρμώμενον εἰς τροφὴν παρεσκευάσται τοῖς τοῦ σώματος ἀπασιν ἡμέρῃσιν. Ὅθεν, οἶμαι, καὶ ὁ Πλάτων ὑπὲρ ἐκείνου διαλεγόμενος ἔφη' εἶλον φάτην ἐν ἀπαντι (Τίμ. 70 E) τούτῳ τῷ τόπῳ τῆς τοῦ σώματος τροφῆς τεκτενημένου». Καὶ μέντοι καὶ ἐκ τοῦ λέγειν, τουτί μὲν τὸ καθ' ἥπαρ εἶδος τῆς ψυχῆς αιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν ὑπάρχειν, οὐ μὴν ἐπὶ γὰρ τῆς καρδίας οὐδὲν ἔτι προσθεῖναι τοιοῦτον, δηλὸς ἐστὶν ἐκ μὲν τῆς γαστρὸς εἰς ἥπαρ βουλόμενος ἀναφέρεσθαι τὴν τροφὴν, ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ τὴν καρδίαν ἵνα τι μέρος εἰς τὴν τοῦ κατ' ἐκείνην αἵματος γένεσιν...» (Γαλ. V, 576). Καὶ ἐν σελ. 581 αὐτόθι: «Πλάτων μὲν οὕτως ἀμφοτέρους τοὺς λόγους ἔμειξεν εἰς ταῦτό, τοὺς τε περὶ θυμοειδοῦς ψυχῆς καὶ τοὺς περὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς κεφυκότων ἀγγείων. Ἱπποκράτης δι' αὐτὸ πάλιν οὐδ' αὐτὸς ἀπέχεσθαι τοῦ περὶ τῆς τοιαύτης εἰπεῖν τι, μάλιστα μὲν ἐν τῇ μικρῷ πρόσθεν ἔγραψε ῥήσει, καθ' ἣν ἐκ τοῦ σφυγμοῦ τῆς κατ' ἀγκῶνα φλεβὸς ἐτεκμαίρετο περὶ τῶν τῆς ψυχῆς ἡθῶν, ἡδὴ καὶ τῷ θεραπεύειν ἀχροίας τε καὶ ἰσχνότητος ἐν κατεφυγμέναις ἔξει σώματος. Ἐπιτήδευσιν γὰρ φησὶν ὀξυθύμου ἐμποιεῖν καὶ χροῖας ἀναλήψιος ἕνεκα καὶ ἐκχυμώσιος. Ἐξηγησῆσθαι γοῦν σοὶ δόξει ταῦτα Πλάτων ἐν οἷς φησὶν ἐπὶ τῆς καρδίας, ἵνα ὅτε ζῆσεις τὸ τοῦ θυμοῦ μέρος. Οἱ δὲ μετ' αὐτὸν φιλόσοφοι καὶ ὀρισμὸν τοῦτον ἐποίησαντο τοῦ θυμοῦ, ζῆσιν φάσκοντες αὐτὸν τοῦ κατὰ τὴν καρδίαν θερμοῦ». (V, 582).

1) Ἐγόνιμον μυελόν εἶπε τὸν νωτιαῖον, οὕσης καὶ ταύτης παλαιᾶς δόξης, ὡς καὶ τὸν Ἱπποκράτη δοκεῖν αὐτῆς μετεσχηκέναι καὶ νομίζεσθαι ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ σπέρμα κατέρχασθαι πρὸς τὸ τοῦ ἄρρενος αἰδοῖον» (Γαλ. ὑπόμ. εἰς Πλάτ. Τίμ.—Corp. Med. Gr. Suppl. I σελ. 14).

έν ταῖς γυναιξί συστήσαντες ἔμψυχον (Τίμ. 91) καί «κυοῦσι γάρ πάντες οἱ ἄνθρωποι καί κατὰ τὸ σῶμα καί κατὰ τὴν ψυχὴν, καί ἐπειδὴν ἔν τινι ἡλικίᾳ γένωνται, τίκτειν ἐπιθυμίῃ ἡμῶν ἢ φύσις. . ἢ γὰρ ἀνδρὸς καί γυναικὸς συνουσία τὸ κ ο ς ἐστίν. Ἔστι δὲ τοῦτο θεῖον τὸ πρᾶγμα, καί τοῦτο ἔν θνητῷ ὄντι τῷ ζῳῷ ἀθάνατον ἔνεστιν, ἢ κύησις καί ἢ γέννησις». (Συμπ. 206 C).

Ὅταν, λέγει, ἡ μήτρα δέν συλλάβῃ καί δέν ἐπιτευχθῆ ὁ σκοπὸς τῆς, δηλ. ἡ ἐγκυμοσύνη, τότε αὕτη ὡς αὐτόνομον ὄργανον, ἀγανακτεῖ καί προσβάλλει τὰ διάφορα ὄργανα καί προκαλεῖ ὄ σ τ ε ρ ῖ α ν. «Διὸ δὴ τῶν μὲν ἀνδρῶν τὸ περὶ τῶν αἰδοίων φύσιν ἀπειθές τε καί αὐτοκρατέες γεγονός, οἷον ζῶον ἀνυπήκοον τοῦ λόγου, πάντων δι' ἐπιθυμίας οἰστρώδεις ἐπιχειρεῖ κρατεῖν· αἱ δ' ἔν ταῖς γυναιξίν αὖ μήτραί τε καί ὕστέραι λεγόμεναι διὰ τὰ αὐτὰ ταῦτα, ζῶ ο ν ἐ π ι θ υ μ η τ ι κ ὸ ν ἔνδον τῆς παιδοποιίας, ὅταν ἄ κ α ρ π ὸ ν παρὰ τὴν ὥραν χρόνον πολὺν γίνηται, χαλεπῶς ἀγανακτοῦν φέρει, καί πλανώμενον πάντη κατὰ τὸ σῶμα, τὰς τοὺς πνεύματος διεξόδους ἀποφράττον, ἀναπνεῖν οὐκ ἔδῶν, εἰς ἀπορίας τὰς ἐσχάτας ἐμβάλλει καί νόσους παντοδαπάς ἄλλας παρέχει· μέχρι περ' ἂν ἑκατέρων ἢ ἐπιθυμία καί ὁ ἔρωσ συνδιαγαγόντες, οἷον ἀπὸ δένδρων κάρπῶν καταδρέψαντες, ὡς εἰς ἄρουραν τὴν μήτραν ἄ ὄ ρ α τ α ὑπὸ σμικρότητος (1) καί ἀδιάπλαστα ζῶα κατασπείραντες, καί πάλιν διακρίναντες μεγάλα ἐντὸς ἐκθρέψονται καί μετὰ τοῦτο εἰς φῶς ἀγαγόντες ζῶων ἀποτελέσωσι γένεσιν». (Τίμ. 91 B—D).

Διὰ τὴν γόνιμον γένεσιν πρέπει ἀνδρας καί γυναῖκα νά κέκτηνται ὁμόλογον κρᾶσιν (2). Ἐδήλωσε δὲ Πλάτων οὐ σμικρὰν τέχνην εἰπὼν εἶναι, καθ' ἣν ἐπίσταται τις ζευγνύουσι τοὺς ὁμόλογον κρᾶσιν ἔχοντας εἰς γέννησιν ἀνδρας τε καί γυναῖκας. Ἄ γὰρ ἐπὶ τῶν κρᾶσεων τῆς μήτρας εἶπε, ταῦτα καί ἐπὶ τῆς τοῦ σπέρματος κρᾶσεως ἐννοῆσαι χρή». (Γαλ. βλ. Corp. Med. Gr. V, 9, 1 σελ. 27).

Π ε ρ ῖ ε ὑ γ ο ν ῖ α ς.

Εἰς μίαν ἰδανικὴν πολιτείαν, ὡς ὀραματίζεται ταύτην ὁ Πλάτων, ὁ καλὸς νομοθέτης πρέπει νά κάμνῃ διαλογὴν τῶν ἀνδρῶν καί τῶν γυναικῶν, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νά ἔλθουν εἰς ἐπιμειξίαν. « . . ὁ νομοθέτης αὐτοῖς, ὡσπερ τοὺς ἀνδρας ἐξέλεξας οὕτω καί τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσει καθ' ὅσον οἷόν τε ὁμοφυεῖς». (Πολιτεία E, 458 C).

Εἶναι ἀνάγκη, τονίζει, νά θεσπισθοῦν γάμοι ἱεροὶ καί ὠφέλιμοι, καί τοῦτο ἀσφαλῶς δι' εὐγονικοὺς λόγους, ὅπως τοῦτο γίνεται συστηματικῶς διὰ τὰ πτηνὰ καί τὰ ζῶα, διὰ τὴν σύζευξιν τῶν ὁποίων ἐκλέγονται τὰ καλύτερα εἶδη καί τὰ νεώτερα. «Ἐν τοῖς γάμοις τοίνυν καί παιδοποιίαις ἔοικε τὸ ὀρθὸν τοῦτο γίνεσθαι οὐκ ἐλάχιστον . . Δεῖ μὲν ἐκ τῶν ὁμολογημένων τοὺς ἀ ρ ῖ σ τ ο υ ς ταῖς ἀ ρ ῖ σ τ α ῖ ς συγγίγνεσθαι ὡς πλειστάκις, τοὺς γε φαυλοτάτους ταῖς φαυλοτάταις τούναντίον». (αὐτ. 459 D). «Ἐφάμεν γὰρ δὴ ἐξ ἀκμαζόντων δεῖν τὰ ἔκγονα γίγνεσθαι . . γυναικὶ μὲν, ἦν δ' ἐγώ, ἀπὸ εἰκοσαέτιδος μέχρι τετραρακονταέτιδος τίκτειν τῇ πόλει· ἀνδρὶ δέ, ἐπειδὴν τὴν ὀξυτάτην δρόμου ἀκμὴν παρῆ, τὸ ἀπὸ τούτου γεννᾶν τῇ πόλει μέχρι πεντεκαίπεντηκονταέτους. Ἄμφοτέρων γοῦν, ἔφη, αὕτη ἀκμὴ σώματός τε καί φρονήσεως» (460 D, E). Δι' εὐγονικοὺς ἐπίσης λόγους ἀποκρούει τὴν αἰμομειξίαν « . . ἀδελφάς τε καί ἀδελ-

1) Ἀσφαλῶς ὁ Πλάτων ὅταν ὁμιλῆ «περὶ ζῶων ἀοράτων» λόγῳ τῆς σμικρότητός των καί «ἀδιάπλάστων», ἀσφαλῶς διαβλέπει τὴν ὑπερξείν καί γονιμοποιητικὴν ἐνέργειαν τῶν σπέρματοζωαρίων.

2) Ὁ Ἰπποκράτης, λέγει, ὅτι εἰς ἀνδρας καί γυναῖκα δέν ἔχουν ὁμόφυλα στοιχεῖα, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ ἑτερογενῆ ζῶα δέν συντελεῖται ἡ μετῆξις. «Ἐάν μὴ ὁμόφυλα ἔοντα μίσηται καί τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν, γεννᾶ' οὐδ' ἂν τὰ αὐτὰ ἡμῖν ἐυντελοῖντο». (π. Φύσ. ἀνθρ. 3).

φούς . . ἀλλήλων μὴ ἄπτεσθαί» (αὐτ. 461 E). Τοιουτοτρόπως, «ἐξ ἀγαθῶν ἀμείνους καὶ ἐξ ὀφελίμων ὀφελιμωτέρους ἀεὶ τοὺς ἐκ γόνου γίνεσθαι» (αὐτ. 461 A).

Καὶ ὅπως διὰ μίαν καλὴν συγκομιδὴν, λέγει, τῶν καρπῶν τῆς γῆς, πρέπει νὰ ἐκλέγωμεν τὸ κατάλληλον ἔδαφος καὶ τὸν κατάλληλον καρπὸν, καθ' ὅμοιον τρόπον διὰ τὴν εὐγονίαν τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ κάμνωμεν ἐπιλογὴν γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν. Τοῦτο ννωρίζουν ἄριστα μαῖαι τινές (προξενήτριαι), αἱ ὁποῖαι ἐκλέγουν τὰ καλύτερα ζεύγη· «ὅτι καὶ προμνήστριαί εἰσι δεινόταται, ὡς πάσσοφαι οὔσαι περὶ τοῦ γυνῶναί ποίαν χρὴ ποίω ἀνδρὶ συνοῦσαν ὡς ἀρίστους παῖδας τίκτειν». (Θεαίτ. 149 D, E 150).

Περὶ αἰσθήσεων

Τὸν μὲν ἀνθρώπον ὁ Πλάτων θεωρεῖ ὡς σύμπλεγμα αἰσθήσεων, (Θεαίτ. 159 D—E, 160 A), τὸν δὲ ἐγκέφαλον κέντρον τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς κινήσεως, τὰς δὲ αἰσθήσεις, ὄργανα ἐπικοινωνίας τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν κόσμον καὶ ἀποκτήσεως γνώσεων. (Φαίδ. 79 B—C).

«Ὁ δ' ἐγκέφαλος ἐστὶν ὁ τὰς αἰσθήσεις παρέχων τοῦ ἀκούειν καὶ ὄραν καὶ ὀσφραίνεσθαι, ἐκ τούτων δὲ γίγνοιτο μνήμη καὶ δόξα, ἐκ δὲ μνήμης καὶ δόξης λαβούσης τὸ ἠρεμεῖν, κατὰ ταῦτα γίνεσθαι ἐπιστήμην». (Φαίδων 96 B—75 A—E, 76 A).

Περὶ τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς κέντρου τῶν αἰσθήσεων καὶ ἀρχῆς τῶν νεύρων, ὁ Πλάτων δὲν ἀφίσταται τῶν δεδομένων τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης καὶ πρέπει νὰ θαυμάζη τις τὴν σαφήνειαν καὶ βαθεῖαν τοῦ γνῶσιν, δι' ὧν ἐκθέτει τὰ ἐπιστημονικὰ ταῦτα γεγονότα.

Τὸ ἐπιστημονικὸν δὲ τοῦτο γεγονός πρῶτος ὑπεστήριξεν ὁ Ἀλκμέων ὁ Κροτωνιάτης (ἄκμῃ 500 π. Χ) (1), καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Ἴπποκράτης (2).

Περὶ τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως παραδέχεται ὁ Πλάτων ὅτι δι' αὐτῶν ἀποκτῶμεν γνώσεις, κατὰ ταῦτα ἢ αἰσθησις εἶναι προϋπόθεσις διὰ τὴν γνῶσιν. (Θεαίτ. 164 AB—182 E).

Καὶ εἰς τὰς αἰσθήσεις πλὴν τῆς ὄρασεως, τῆς ἀκοῆς κλπ. περιλαμβάνει καὶ τὴν λύπην κλπ. «Αἱ μὲν οὖν αἰσθήσεις τὰ τοιάδε ἡμῖν ἔχουσιν ὀνόματα, ὄψεις τε καὶ ἀκοαὶ καὶ ὀσφρήσεις καὶ ψύξεις τε καὶ καύσεις καὶ ἡδοναὶ γε δὴ καὶ λύπαι καὶ ἐπιθυμίαι καὶ φόβοι κεκλημέναι καὶ ἄλλαι». (Θεαίτ. 156 B).

Αἰσθανόμεθα, ὑποστηρίζει διὰ τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ αἰσθητήρια εἶναι ὄργανα αὐτῆς. «Δεινὸν γάρ που, ὦ παῖ, εἰ πολλαὶ τινες ἐν ἡμῖν ὥσπερ ἐν δουρείοις ἵπποις αἰσθήσεις ἐγκάθηνται, ἀλλὰ μὴ εἰς μίαν τινὰ ἰδέαν, εἴτε ψυχὴν εἴτε δι' αἰσθητῶν, πάντα ταῦτα συντείνει, ἧ διὰ τούτων οἷον ὀργάνων αἰσθανόμεθα ὅσα αἰσθητά». (Θεαίτ. 184 D) (3).

1) «Ἀπάσας δὲ τὰς αἰσθήσεις (ὁ Ἀλκμέων) συνηρτήσθαι πρὸς τὸν ἐγκέφαλον». (Θεόφρ. π. Αἰσθ. 25—Dox. 505). «Ἀλκμέων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ εἶναι τὸ ἡγεμονικόν· τοῦτο οὖν ὀσφραίνεσθαι ἔλκοντι διὰ τῶν ἀναπνοῶν τὰς ὀσφάς». (Ἀέτιος IV, 17, 1—Dox. 417).

2) «Κατὰ ταῦτα νομίζω τὸν ἐγκέφαλον δύναμιν πλείστην ἔχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. (Ἴππ. π. Ἴπρ. Νούσου 16) . . τῆς μέντοι φρονήσεως ὁ ἐγκέφαλος αἰτιός ἐστιν καὶ διὰ τοῦ ἐγκεφάλου χαίρομεν, λυπούμεθα, ἐννοοῦμεν, διαχωρίζομεν τὰ καλὰ τῶν πονηρῶν καὶ εἰς θλάθην αὐτοῦ μαινόμεθα καὶ παραφρονοῦμεν (αὐτ. 7) . . οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ ὄσθα καὶ ἡ γλῶσσα καὶ αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες, ὅσα ὁ ἐγκέφαλος γινώσκῃ ταῦτα πρήσσοι (αὐτ. 16) . . καὶ ὁ ἐγκέφαλος πρῶτος αἰσθάνεται (17) . . ὁρῆ δὲ ἀπὸ ἐγκεφάλου, ὀσφραίνεται ὁ ἐγκέφαλος κλπ.» (αὐτόθι). (Βλ. τὸ ἡμέτ. Ἀρχαίαι Ιατρ. γνώσεις ὡς σύγχρονοι ἐπινοήσεις σελ. 30).

3) «Πλάτων τὴν αἰσθησὶν ἀποφαίνεται ψυχῆς καὶ σώματος κοινωνίαν πρὸς τὰ ἐκτός· ἡ μὲν γὰρ δύναμις ψυχῆς, τὸ δ' ὄργανον σώματος· ἄμφω δὲ διὰ φαντασίας ἀντιληπτικὰ τῶν ἔξωθεν γίνεται (Dox. Gr. 394, Γαλ. XIX 302). «Πυθαγόρας, Πλάτων καθαρὸν ἕκαστον εἶναι τῶν αἰσθητῶν ἐξ ἐκάστου στοιχείου προερχόμενον. (Dox. Gr. 397).

Πολλὰ λοιπὸν αἰ αἰσθήσεις καὶ πολλὰ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ἀλλὰ ἔν τὸ κέντρον, δηλ. ὁ ἐγκέφαλος, ἢ ψυχὴ, ἦτοι ὑποστηρίζεται τὸ κοινὸν τῶν αἰσθήσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων ἢ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς λαμβάνουν γνῶσιν τῶν ὄντων καὶ πάντων τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ γεγονότων. Ἡ ψυχὴ ἀκούει διὰ τῶν ὠτων, ὁρᾷ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ γενικῶς ἀντιλαμβάνεται τὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου διὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων. Ἡ ψυχὴ ἐπομένως ἔχει συνθετικὴν ἰκανότητα «ἀναλογιζομένη ἐν ἑαυτῇ» (Θεαίτ. 186 Α).

Περὶ ὀράσεως.

Ὁ Πλάτων παραδέχεται ὅτι αὕτη συντελεῖται διὰ μέσου τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἐκπέμπεται ἀπὸ πᾶν ὄρατὸν σῶμα ὑπὸ τὴν μορφήν χρώματος, τὸ ὁποῖον γίνεται ὄρατὸν ὑπὸ τοῦ προσπίπτοντος φωτός. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην τὸ φῶς τοῦ εἰδώλου συναντᾶται μετὰ τὸ φῶς, τὸ ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὡς συνεχὲς ρεῦμα πυρός, καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης συναντήσεως προκύπτει τὸ αἶσθημα τῆς ὀράσεως.

«Ὅταν οὖν μεθήμερινὸν ἦ τὸ φῶς περὶ τὸ τῆς ὄψεως ρεῦμα, τότε ἐκπίπτει ὁμοῖον πρὸς ὁμοῖον, ζυμπαγὲς γενόμενον ἐν σῶμα οἰκειωθὲν συνέστη κατὰ τὴν τῶν ὀμμάτων εὐθυωρίαν, ὅπῃπερ ἂν ἀντερείδῃ τὸ προσπίπτον ἐνδοθεν πρὸς τὸ ἔξω συνέπεσεν. Ὁμοιοπαθὲς δὲ δι' ὁμοιότητα πᾶν γενόμενον, οὗ τε ἂν αὐτὸ ποτε ἐφάπτηται καὶ τὸ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτων τὰς κινήσεις διαδίδον εἰς ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ψυχῆς αἰσθησὶν παρέσχετο ταύτην, ἢ δὴ ὄραν φαμέν' ἀπελθόντος δὲ εἰς τὴν νύκτα τοῦ ζυγγενοῦς πυρός ἀποτέμνεται, πρὸς γὰρ ἀνόμοιον ἐξιδὼν ἀλλοιοῦται τε αὐτὸ καὶ κατασβέννυται, ζυμφυὲς οὐκέτι τῷ πλησίον ἀέρι γιγνόμενον, ἅτε πῦρ οὐκ ἔχοντι (Τίμ. 45 C).

Ὅθεν, ὅταν τὸ ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐκπεμπόμενον φῶς συναντήσῃ τὰς ἀκτῖνας φωτός (1), αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὰ διάφορα σώματα καὶ τὸ φῶς τοῦτο συρρέει εἰς τὴν κόρην τῶν ὀφθαλμῶν συντελεῖται ἡ ὄρασις. Τοῦτο καλεῖται Πλατωνικὴ συναύγεια. (2).

Διάκρισις χρωμάτων.

Τὰ χρώματα, ὑπεστήριξε, προκύπτουν ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν βασικῶν χρωμάτων μέλανος, λευκοῦ, στίλβοντος, λαμπροῦ καὶ ἐρυθροῦ, καὶ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτων προκύπτουν ἑννέα ἀποχρώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποκτοῦν ὠρισμένην καὶ συγκεκριμένην ὑπόστασιν χρώματος. Τὰ μόρια, τονίζει, τὰ ὁποῖα ἐκπέμπονται ἐκ τῶν ἄλλων σωμάτων καὶ προσπίπτουν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, εἶναι τὰ μὲν πολὺ μικρότερα, τὰ δὲ μεγαλύτερα, τὰ δὲ ἴσα μετὰ τὰ μόρια τοῦ ὀφθαλμοῦ. Καὶ τὰ μὲν ἴσα, τὰ ὁποῖα δὲν φαίνονται, καλοῦμεν διαφανῆ, τὰ δὲ μεγαλύτερα προσπίπτοντα μόρια ἢ καὶ τὰ μικρότερα, ἐρεθίζουν τοὺς

1) «Πλάτων δὲ ἐπὶ πλέον ἦπται τῶν κατὰ μέρος· οὐ μὴν εἰρηκὲ γὰρ περὶ ἀπασῶν, ἀλλὰ μόνον περὶ ἀκοῆς καὶ ὄψεως. Καὶ τὴν μὲν ὄψιν ποιεῖ πῦρ (διὸ καὶ τὸ χρῶμα φλόγα τιν' ἀπὸ τῶν σωμάτων σύμμετρα μόρια τῇ ὄψει ἔχουσιν), ὡς ἀπορροῆς τε γινομένης καὶ θέον συναρμόττειν ἀλλήλοις ἐξισοῦσαν μέχρι τοῦ συμφύεσθαι τῇ ἀπορροῇ καὶ οὕτως ὄραν ἡμᾶς· ὡσπερ ἂν εἰς τὸ μέσον τιθεῖς τὴν ἑαυτοῦ θέαν τῶν τε φασκόντων προσπίπτειν τὴν ὄψιν καὶ τῶν φέρεσθαι πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὄρατων; Ἀκοὴν δὲ διὰ φωνῆς ὀρίζεται κλπ.» (Θεόφρ., π. Αἰσθήσ. εἰς Dox. Gr. 500).

2) «Πλάτων κατὰ συναύγειαν, τοῦ μὲν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν φωτός ἐπὶ ποσὸν ἀπορρέοντος εἰς τὸν ὁμογενῆ ἀέρα, τοῦ δὲ ἀπὸ [μὲν] τῶν σωμάτων φερομένου (τοῦ δὲ περὶ) τὸν μεταξύ ἀέρα εὐδιάχυτον ὄντα καὶ εὐτρεπτον συνακτινομένου τῷ πυρῶδει τῆς ὄψεως. Αὕτη λέγεται Πλατωνικὴ συναύγεια» (Πλούτ., Ἐπιτ. IV 13, Περὶλ. Στοβ. Ἐκλ. I, 52, 44, Γαλ. XIX 307—Dox. Gr. 404).

ὄφθαλμοὺς καὶ ἀναλόγως δίδουν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ μέλανος χρώματος ἢ τοῦ λευκοῦ (Τίμ. 67 C κέ.). Ἡ ἐρμηνεία αὕτη τοῦ Πλάτωνος εἶναι περίεργος, ὡς ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὰ πλεῖστα περὶ ἰατρικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὸν Τίμαιον καὶ ἀλλαχοῦ. (1).

Περὶ ἀκοῆς.

Τὸ αἷτιον τῆς ἀκοῆς ἔλεγε, τὸ ὁποῖον παράγει τὴν αἴσθησιν αὐτῆς εἶναι ὁ ἦχος, ἦχος δὲ εἶναι ἡ μετάδοσις τῆς δονήσεως, ἡ ὁποία προκύπτει ἐκ τῆς πλήξεως ἑνὸς σώματος. Ἡ δὲ δόνησις αὕτη μεταδίδεται διὰ τοῦ ἀέρος καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῶν ὠτων μεταφέρεται εἰς τὸν ἐγκεφάλου. Διὰ δὲ τοῦ ἐγκεφάλου ἡ αἰσθητικὴ αὕτη κίνησις μεταφέρεται διὰ τοῦ αἵματος (ἔπρεπε νὰ εἴπῃ διὰ τῶν νεύρων) εἰς τὰ ὦτα καὶ γίνεται ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῆς ψυχῆς. Καὶ πλεόν συγκεκριμένως διὰ μὲν τῆς ταχείας κινήσεως προκύπτει ὁ ὀξύς ἦχος, διὰ δὲ τῆς βραδείας ὁ βαρὺς. Διὰ τῆς ὁμοιομορφοῦ ἐξ ἄλλου δονήσεως, προκύπτει ἦχος ἰσχυρὸς καὶ ἀντιθέτως ἀσθενής.

Λίαν ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Πλάτωνος, καθ' ἣν ὁ ἦχος εἶναι κίνησις, ἣτις προκύπτει ἐκ τῆς δονήσεως τοῦ τυπτομένου σώματος, καὶ μεταδίδεται διὰ τοῦ ἀέρος. «Πλάτων καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ πλήττεσθαι τὸν ἐν τῇ κεφαλῇ ἀέρα τοῦτον δ' ἀνακλᾶσθαι εἰς τὰ ἡγεμονικὰ καὶ γίνεσθαι τῆς ἀκοῆς τὴν αἴσθησιν». (Πλούτ. Ἐπιτ. IV, 15, 16, πρβλ. Dox. Gr. 406. Γαλ. XIX 309).

Ὁ λόγος τοῦ Πλάτωνος περὶ ἀκοῆς εἰς τὸν Τίμαιον ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Τρίτον δὲ αἰσθητικὸν ἐν ἡμῖν μέρος ἐπισκοποῦσι τὸ περὶ τὴν ἀκοήν, δι' ἧς αἰτίας τὰ περὶ αὐτὸ ξυμβαίνει παθήματα λεκτέον. Ὅλως μὲν οὖν φωνὴν θῶμεν τὴν δι' ὠτων ὑπ' ἀέρος ἐγκεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς πληγὴν διαδιδομένην, τὴν δὲ ὑπ' αὐτῆς κίνησιν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὲν ἀρχομένην, τελευτῶσαν δὲ περὶ τὴν τοῦ ἥπατος ἕδραν, ἀκοήν· ὅση δ' αὐτῆς ταχεῖα, ὀξεῖαν, ὅση δὲ βραδυτέρα βαρυτέραν· τὴν δὲ ὁμοίαν ὀμαλήν τε καὶ λείαν, τὴν δὲ ἐναντίαν τραχεῖαν· μεγάλην δὲ τὴν πολλήν, ὅση δὲ ἐναντία, σμικράν». (Τίμ. 67 B).

Περὶ ὁσφρήσεως.

Κατὰ Πλάτωνα, ὅταν τὰ διάφορα σώματα ὑγραίνωνται καὶ σήπωνται, διαλύονται ἢ καὶ ἐξατμίζονται, ὁπότε ἐκπέμπουν ὁσμήν. Πᾶσα ὁσμή, ἔλεγεν, εἶναι κάτι τὸ ἡμιτελές, διότι οὐδεμία αὐτῆς μορφή ἔχει τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, ὥστε νὰ ἐκπέμπῃ τὸ αὐτὸ εἶδος ὁσμῆς.

Τῆς ὁσμῆς διακρίνει εὐάρεστον καὶ δυσάρεστον. «Περὶ δὲ δὴ τὴν τῶν μυκτῆρων δύναμιν, εἶδη μὲν οὐκ ἓν· τὸ γὰρ τῶν ὁσμῶν πᾶν ἡμιγενές, εἶδει δὲ οὐδενὶ συμβέβηκε ξυμμετρία πρὸς τινα ἔχειν ὁσμήν· ἀλλ' ἡμῶν αἱ περὶ ταῦτα φλέβες πρὸς μὲν τὰ γῆς, ὕδατός τε γένη στενότεραι συνέστησαν, πρὸς δὲ τὰ πυρός, ἀέρος τε εὐρύτεραι, διὸ τούτων οὐδεὶς οὐδενὸς ὁσμῆς πώποτε ἦσθετό τις, ἀλλὰ ἢ βρεχομένων ἢ σηπομένων ἢ τηκομένων ἢ θυμιομένων γίνονται τινων». (Τίμ. 66 D).

Τὸ νόημα τοῦ δυσνοήτου χωρίου τούτου εἶναι ὅτι τὰ αἰσθητήρια νεῦρα, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τοῦ Ἰπποκράτους καὶ Πλάτωνος καλεῦνται φλέβες, δέχονται ἐρέθισμα ὑπὸ τῆς ἐπι-

1) «Καὶ ἡμῖν οὕτω μέλαν τε καὶ λευκὸν καὶ ὀτιοῦν ἄλλο χρῶμα ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν ὀμμάτων πρὸς τὴν προσήκουσαν φορὰν φανεῖται γεγεννημένον, καὶ ὁ δὲ ἕκαστος εἶναι φαμεν χρῶμα οὔτε τὸ προσβάλλον οὔτε τὸ προσβαλλόμενον ἔσται, ἀλλὰ μεταξύ τι ἕκαστω ἴδιον γεγονός». (Θεαίτ. 153 E—154 B).

δράσεως τοῦ θερμοῦ στοιχείου καὶ τοῦ ἀέρος, καὶ τὸ μὲν θερμὸν ἐξατμίζει τὰ μόρια σώματός τινος, ὃ δὲ ἄηρ τὰ μεταφέρει εἰς τὸ ὄργανον τῆς ὀσφρήσεως. Δι' αὐτὸ ὅλαι αἰ ὀσμαὶ εἶναι λεπτότεραι μὲν ἀπὸ τὸ ὕδωρ, παχύτεραι δὲ ἀπὸ τὸν ἀέρα.

Περὶ γεύσεως.

Ὁ Πλάτων διακρίνει ἐπὶ τὰ ποιότητας γεύσεως (1) τὴν στρυφνὴν (στυφὴν), τὴν τραχεῖαν, τὴν πικράν, τὴν ἀλμυράν, τὴν δριμεῖαν, τὴν γλυκεῖαν καὶ τὴν ὀξυον. Τὴν γεῦσιν δὲ πειρᾶται νὰ ἐρμηνεύσῃ μηχανικῶς καὶ χημικῶς.

Περὶ φωνῆς.

Φωνὴ εἶναι πνεῦμα, λέγει, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ στόματος καὶ ἀπὸ τῆς διανοίας πλήττει τὸν ἀέρα καὶ φθάνει εἰς τὰ ὦτα καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ αἵματος εἰς τὴν ψυχὴν. «Πλάτων τὴν φωνὴν ὀρίζεται πνεῦμα διὰ στόματος ἀπὸ διανοίας ἠγμένον καὶ πληγὴν ὑπ' ἀέρος δι' ὠτων καὶ ἐγκεφάλου καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς διαδομένην. Λέγεται δὲ καὶ καταχρηστικῶς ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων φωνὴ καὶ τῶν ἀψύχων ὡς χρομετισμοὶ καὶ ψόφοι. Κυρίως δὲ φωνὴ ἔναρθρός ἐστίν, ὡς φωτίζουσα τὸ νοούμενον. (Στοβ. Ἐκλ. I, 57 (46) Dox. Gr. 408—Γαλ. XIX 310).

«Ὅλος μὲν οὖν φωνὴν θῶμεν τὴν δι' ὠτων ὑπ' ἀέρος ἐγκεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς πληγὴν διαδομένην». (Τίμ. 67 B). «Πυθαγόρας καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ἀσώματον εἶναι τὴν φωνὴν ὑπολαμβάνουσιν». (Γαλ. XIX 312).

Περὶ ὕπνου.

Καὶ περὶ τοῦ ὕπνου ὁ Πλάτων ἔχει παραδόξους ἀντιλήψεις, ὑποστηρίζων ὅτι οὗτος προκύπτει ἐκ τῆς κλείσεως τῶν βλεφάρων καὶ ἐμποδισμοῦ τοῦ πυρός, ὁπότεν ἡ δύναμις τούτου διαχεομένη ἐντὸς τοῦ ὄργανισμοῦ ἐξουδετερώνει τὰς ἐσωτερικὰς του ἀντιδράσεις, καὶ ἐπικρατεῖ ἡσυχία. Καὶ ἐάν μὲν αὕτη εἶναι ἀπόλυτος, ὁ ὕπνος γίνεται βαθὺς μετὰ μικρῶν ὀνειρῶν, ἂν τὸναντίον εἶναι σχετικὴ μόνον ἡσυχία, τότε ὁ ὕπνος εἶναι μικρότερος μετὰ πολλῶν ὀνειρῶν. «Παύεται τε οὖν ὀρῶν (δηλ. τὸ ἐντὸς ἡμῶν πῦρ), ἔτι τε ἐπαγωγὸν ὕπνου γίνεται· σωτηρίαν γὰρ ἦνζοι θεοὶ τῆς ὄψεως ἐμηχανήσαντο, τὴν τῶν βλεφάρων φύσιν, ὅταν ταῦτα συμμύση καθείργνυσιν τὴν τοῦ πυρός ἐντὸς δύναμιν, ἡ δὲ διαχεῖ τε καὶ ὀμαλύνει τὰς ἐντὸς κινήσεις, ὀμαλυνθεισῶν δὲ ἡσυχία γίνεται, γενομένης δὲ πολλῆς μὲν ἡσυχίας βραχυόνειρος ὕπνος ἐμπίπτει, καταλειφθεισῶν δὲ τινῶν κινήσεων μειζόνων, οἷαι καὶ ἐν οἷοις ἂν τόποις λείπωνται, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παρέσχοντο ἀφομοιωθέντα ἐντὸς ἔξω τε ἐγερθεῖν ἀπομνημονευόμενα φαντάσματα». (Τίμ. 45 D—46 A) (2).

1) Ὁ Πλάτων ἐξηγήσατο τίνα μὲν ἔθος ἐστὶν ὀνομάζειν αὐστηρά (=στυφά), τίνα δὲ στρυφνά, καὶ τίνα μὲν ἀλυκὰ καὶ νιτρώδη, τίνα δὲ πικρά, καὶ τίνα μὲν δριμεῖα, τίνα δὲ ὀξέα, τίνα δὲ γλυκέα» (Γαλ. XI 448—638). «Εἶη δ' ἂν ὁ μὲν αὐστηρός κατὰ τὸν ὕφ' ἡμῶν στυφόντα προσχρηστέμενος, ὃ δὲ στρυφνός ἐπιτάσει τούτου γινόμενος, ὡσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐδήλωσεν. Ἔτερον δὲ (=εἶδος γεύσεως) τὸ τῶν ἀντικειμένων αὐτοῖς τῶν νιτρωδῶν τε καὶ ἀλυκῶν καὶ πικρῶν. Ἔτι δὲ καὶ τούτοις, ὃ μὲν πικρός ἐξ ἐπιτάσεως τοῦ νιτρώδους γινόμενος, ὃ δὲ ἀλυκός, ἦτοι τοῦ νιτρώδους ἀσθενέστερος ἢ καὶ στυφῶς τι προσλαμβάνων. Ἐξῆς δὲ ὑπὸ Πλάτωνος μὲν ὁ δριμὸς εἶρηται καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ὀξὺς καὶ τελευταῖος ὁ γλυκός» (αὐτ. 461).

2) Πλάτων καὶ οἱ Στωϊκοὶ τὸν μὲν ὕπνον γίνεσθαι ἀνέσει τοῦ αἰσθητικοῦ πνεύματος οὐ κατὰ ἀναχαλασμόν, καθάπερ ἐπὶ τῆς γῆς, φερομένου δὲ ὡς ἐπὶ τὸ ἡγεμονικὸν μεσόφρυνον, ὅταν δὲ παντελῆς γίνηται ἡ ἀνεσις τοῦ αἰσθητικοῦ πνεύματος τότε θάνατον συμβαίνει» Γαλ. XIX 339).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Δ'

Α Ν Α Τ Ο Μ Ι Κ Η

Αἱ ἀνατομικαὶ γνώσεις τοῦ Πλάτωνος εἶναι στοιχειώδεις καὶ κυρίως ἐνδιαφέρεται οὗτος διὰ τὴν ἀνατομικὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα ἐξ αὐτῆς ἀντλήσῃ γνώσεις τινὰς διὰ νὰ στηρίξῃ τὰς φιλοσοφικὰς τοῦ δοξασίας περὶ τῆς ἔδρας τῶν διαφόρων μερῶν τῆς ψυχῆς καὶ περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

Ἡ θνητὴ λ. χ. ψυχὴ ἐνοικεῖ εἰς τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐπλασεν ὁ δημιουργὸς ὡς ὄργανον αὐτῆς. Τὸ δὲ λογικὸν καὶ ὁ νοῦς ἔδραν ἔχουν τὸν ἐγκέφαλον, τὸ δὲ θυμοειδὲς μέρος τῆς ψυχῆς τὴν καρδίαν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν τὸ ἥπαρ, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ὄργανον τῆς μαντικῆς. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ὁ ἐγκέφαλος, ἡ καρδία καὶ τὸ ἥπαρ εἶναι αἱ τρεῖς ἀρχαί, διὰ τῶν ὁποίων διοικεῖται ὁ ἀνθρώπος. Τὰς ἀρχὰς δὲ ταύτας ὁ Πλάτων καλεῖ καὶ εἶδη ψυχῆς (1).

Ἡ ἀνατομικὴ τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι περιγραφικὴ, ἀλλ' ἀπλῶς ἀναφέρει τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος καὶ τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων ὀργάνων, διὰ τὸν ἀνωτέρω ἀναφερθέντα σκοπὸν.

Τὸ νωτιαῖον μυελόν, καλεῖ καὶ γόνιμον, ἐπειδὴ λέγει ἐξ αὐτοῦ ἐκπηγάζει τὸ γόνιμον σπέρμα. «Γόνιμον μυελὸν εἶπε τὸν νωτιαῖον οὐσῆς καὶ ταύτης παλαιᾶς δόξης, ὡς καὶ τὸν Ἱπποκράτη δοκεῖν αὐτῆς μετεσχηκέναι καὶ νομίζειν ἐκ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ τὸ σπέρμα κατέρχεσθαι πρὸς τὸ τοῦ ἄρρενος αἰδοῖον». (Γαλ. Ὑπόμν. εἰς Τίμ. — V—C. M. Gr. Supp. 1, 14).

Διακρίνει τοῦ σώματος τὰ διάφορα μέρη καὶ μέλη. «Μέρη μὲν ὀνομάζονται πάντα τὰ συμπληροῦντα τὸ ὄλον ἢ εἰς ἃ διαίρεται τὸ ὄλον, ἰδίως δὲ μέλη τῶν ζῶων καλεῖται μέρη». (Γαλ. αὐτ. II—10).

Ἀναφέρει τὰ ὀστέα, τὰς σάρκας, τὰ ὁποῖα προῆλθον ἐκ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων, «τούτοις σύμπασιν ἀρχὴ μὲν ἡ τοῦ μυελοῦ γένεσις», (Τίμ. 73 B). Τὸ σῶμα σύγκεται ἐξ ἰστέων, νεύρων (=τένοντες καὶ σύνδεσμοι), δέρματος, μελῶν, ὀργάνων κ.τ.τ. (Φαίδ. 98 C, D).

Ἐπίσης τὰς φλέβας (=αἰμοφόρα ἀγγεῖα) καὶ δὴ τοὺς δύο σπουδαιότερους κλάδους αὐτῶν ἦτοι τὴν κάτω κοίλην φλέβα καὶ ἀορτήν, τὰς ὁποίας καλεῖ ὀχετοὺς αἵματος. «Τὸ σῶμα αὐτὸ ἡμῶν διωχέτευσεν τέμνοντες, οἷον ἐν κήποις ὀχετούς, ἵνα ὡσπερ ἐκ νάματος ἐπιόντος ἄρδοιτο» (Τίμ. 77 C). «Ἐκ τοῦ κατὰ τοὺς κήπους παραδείγματος μετήνευκε τὴν τῶν ὀχετῶν προσηγορίαν ἐπὶ τὰς φλέβας, ἐμνημόνευσε δὲ τῶν μεγίστων φλεβῶν, ἀφ' ὧν αἱ καθ' ὄλον τὸ σῶμα πεφύκασι, νωτιαίας ὀνομάσας, ἐπειδὴ καθ' ὄλον ἐκτέτανται τὸν νῶτον ἐκ τῶν ἔνδον δηλονότι μερῶν αὐτοῦ. Καθ' ὅσον μὲν οὖν φλέβας ὀνομάζει τὰ κατὰ τὸν νῶτον ἀγγεῖα τῶν ἀρχαίων, καὶ τὰς ἀρτηρίας οὕτω καλούντων». (Γαλ. Ὑπόμν. εἰς Τίμ. IV—C. M. Gr. 1 Suppl. σελ. 13). «Καὶ πρῶτον μὲν ὀχετοὺς κορυφαίους». (Τίμ. 77 C).

Ἐγκέφαλον ὥρισεν ὁ θεὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ μυελοῦ, ἐν ᾧ ἐνέκλεισε τὸ θεῖον σπέρμα, τὸν νοῦν, καὶ τὸν περιέβαλε μὲ κυκλικὸν ὀστέϊνον καὶ στερεὸν περίβλημα (τὸ κρανίον), ὡς τὸ πολυτιμότερον μέρος τοῦ ζώου, ἦτοι ἐδημιούργησε τὴν κεφαλὴν. «Καὶ τὴν μὲν τὸ θεῖον σπέρμα, οἷον ἄρουργαν μέλλουσαν ἔξειν ἐν αὐτῇ περιφερῇ πανταχῇ πλάσας ἐπωνόμασε τοῦ μυελοῦ ταύτην τὴν μοῖραν ἐγκέφαλον, ὡς ἀποτελε-

1) «Πλάτων δὲ ὀνομάζει τὰς ἀρχὰς εἶδη ψυχῶν, οὐ μίαν οὐσίαν δυνάμεις μόνον. Ὅπως οὖν τοῦ καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν διαφερούσας εἶναι καὶ τὴν ἐν τοῖς εἰρημένους σπλάγχνοις οἰκῆσιν, ἐξέστω τῷ βουλομένῳ δυνάμεις ἔχειν ἡμᾶς τρεῖς ὀνομάζειν οὐ ψυχὰς . . . διοικεῖσθαι τὸ ζῶον ὑπὸ τριῶν ἀρχῶν εἰπόντες, ὧν τὴν μὲν ἐν ἐγκεφάλῳ (ἰσῶσθαι, τὴν δὲ ἐν καρδίᾳ, τὴν δὲ ἐν ἥπατι». (Γαλ. Ὑπόμν. εἰς Τίμ. II, πρὸς C. M. Gr. I, Suppl. 12).

σθέντος ἐκάστου ζώου τὸ περὶ τοῦτο ἀγγεῖον κεφαλὴν γενησόμενον». (Τίμ. 73 C—D).

Ἄναφέρει τὸ στήθος καὶ τὸν θώρακα ὡς ἕδραν τοῦ θνητοῦ μέρος τῆς ψυχῆς. «Ἐν δὲ τοῖς στήθεσι καὶ τῷ καλουμένῳ θώρακι τὸ τῆς ψυχῆς θνητὸν γένος ἐνέδουν». (Τίμ. 69 E). Αἱ κοιλότητες θώρακος καὶ κοιλίας διαχωρίζονται ὑπὸ ὄργανου, ὅπερ οἱ ἄλλοι ἀρχαῖοι ἀπεκάλουν φρένας καὶ οὗτος μετωνόμασεν εἰς διάφραγμα, ἰατρικὸς ὄρος, ὅστις ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τὴν σύγχρονον ἰατρικὴν. «Διοκοδομοῦσι τὸ τοῦ θώρακος αὐτό κῦτος, διορίζοντες οἶον γυναικῶν, τὴν δὲ ἀνδρῶν χωρὶς οἰκησιν, τὰ φρένας, διάφραγμα εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τιθέντες». (Τίμ. 69 E). Καὶ πάλιν. «Τὸ σῶμα εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ διάφραγμα τ' ἰσχὸν ἐναπολαμβάνεται . . .». (Τίμ. 84 D) (1).

Τὴν καρδίαν γνωρίζει καλῦτερον καὶ τὴν θεωρεῖ, ὡς εἰς τὸ περὶ φυσιολογίας κεφάλαιον ἐλέχθη, ὡς κέντρον τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ θυμοῦ αὕτη πάλλεται ἰσχυρῶς, προβλέψαντες τοῦτο οἱ θεοὶ τὴν ἔθεσαν μεταξὺ τῶν πνευμόνων, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως εἰς τὸν μεγάλον ἐρεθισμὸν καταψύχεται. «Τῇ δὲ δὴ πηδήσει (=παλμὸν) τῆς καρδίας ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει, . . . ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι τὴν τοῦ πλεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν . . . ἵνα τὸ τε πνεῦμα καὶ τὸ πῶμα δεχομένη, ψύχουσα ἀναπνοὴν καὶ ῥαστώνην ἐν τῷ κοίματι παρέχοι». (Τίμ. 70 C).

Ἡ σύστασις τοῦ πνεύμονος εἶναι μαλθακὴ σπογγώδης καὶ ἀναιμος, διὰ τὴν δέχεται «τὸ πνεῦμα καὶ τὸ πῶμα». (Τίμ. 70 C). Ἐν προκειμένῳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐτονίσθη, ὁ Πλάτων στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεων τῆς Κνιδίου σχολῆς, σφάλλεται, διότι ὁ πνεύμων καὶ ἄναιμος εἶναι καὶ δὲν δέχεται τὰ ποτά.

Τὸ ἥπαρ ἡ φύσις ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ κατάλληλον διὰ μαντείας μέρος. «Ἡ μὲν οὖν φύσις τοῦ ἥπατος τοιαύτη τε καὶ ἐν τόπῳ πέφυκε, χάριν μαντικῆς», καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ φύσις προέβλεψε καὶ ἐτοποθέτησε τὸν σπλήνα ἀριστερὰ διὰ τὴν ἀποκάθαρσιν τοῦ ἥπατος· «ἡ σπληνὸς καθαίρουσα αὐτὰ δέχεται μανότης, ἅτε κοίλου καὶ ἀναιμοῦ ὕφανθέντος· ὅθεν πληρούμενος τῶν ἀποκαθαιρομένων μέγας καὶ ὕπουλος αὐξάνεται, καὶ πάλιν, ὅταν καθαρθῇ τὰ σῶμα, ταπεινούμενος εἰς ταῦτόν συνίξει» (72, B, C, αὐτ.).

Ἐνταῦθα ὁ Πλάτων δέχεται, ὅσον ἀφορᾷ μὲν εἰς τὸν σκοπὸν κατασκευῆς τοῦ σπληνός, τὴν γνώμην τοῦ Ἱπποκράτους, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι τὸ ὄργανον τοῦτο ἐτάχθη διὰ τὴν ἀποκάθαρσιν τοῦ ἥπατος καὶ ὄργανισμοῦ ἐν γένει ἐκ τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ, (μελαίνης χολῆς), εἰς δὲ τὴν σύστασιν τοῦ σπληνός σφάλλεται, διότι ὁ σπλήν οὔτε κοῖλος εἶναι, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀναιμος καὶ μάλιστα τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι τὸ ἐναιμότερον πάντων.

Ἐκ τῶν ὀστέων διακρίνει ἄλλα ἀναρθρα καὶ ἄλλα μετ' ἀρθρώσεων. «ἐμποιῶν (δηλ. ὁ θεός), ἄρθρα . . . κινήσεως καὶ κάμψεως ἕνεκα». (Τίμ. 74 A 75 A). « . . . δῆσας πρὸς ἀλληλα νεύροις (=συνδέσμοις ὡς Ἱπποκράτης), μετὰ ταῦτα σαρεῖ πάντα αὐτὰ κατεσκίασεν ἀνωθεν». (Τίμ. 74 D).

Γνωρίζει τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου· «περὶ δὲ τὸν ἐγκέφαλον αὐτοῦ σφαῖραν περιετόρνευσεν ὀστείνην» (Τίμ. 73 E)· τοὺς σφονδύλους· «καὶ περὶ τὸν διαυχένιον ἄμα καὶ νωτιαῖον μυελὸν ἐξ αὐτοῦ σφονδύλους πλάσας ὑπέτεινεν οἶον στρόφιγγας, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, διὰ παντός τοῦ κύτους» (Τίμ. 73 E 74 A).

Ἐπίσης ἀναφέρει τὰ ὀστᾶ τοῦ μηροῦ, τῆς κνήμης, τῶν ἰσχίων, ὡς καὶ τὰ τῶν βραχιόνων καὶ τὰ τῶν πήχεων». (Τίμ. 75 A).

1) Κατὰ Γαληνόν. «Τὸν δὲ κάτω τοῦ θώρακος ὄρον οἱ μὲν παλαιοὶ πάντες ὠνόμαζον φρένας, εἰθ' ἀπλῶς ἀπαλθὸν αὐτοῖς, εἰθ' ὡς τινες οἰοῦνται, διότι φλεγμαινόντος αὐτοῦ δλάπτουται τὴν φρόνησιν οἱ κάμνοντες· ἀπὸ Πλάτωνος δ' ἤρξατο καλεῖσθαι διάφραγμα, προσαγορεύσαντος μὲν αὐτοῦ φρένας ὁμοίως τοῖς ἄλλοις παλαιαῖς, ἡγουμένου δὲ τὴν τοῦ διαφράγματος ἐν τοῖς ζώοις χρειαὴν ἔχειν, ἐπειδὴ τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς ἐν καρδίᾳ περιεχόμενον ἀπὸ τοῦ καθ' ἥπαρ ἐπιθυμητικοῦ διαφράττει». (VIII B27).

Τὸν ὄρον νεύρα χρησιμοποιεῖ, ὡς καὶ ὁ Ἱπποκράτης εἰς δήλωσιν μᾶλλον τῶν συνδέσμων καὶ τῶν τενόντων, ὡς τοῦτο δηλοῦται ἐκ τῶν ἀκολουθῶν χωρίων τοῦ Τιμαίου. «Καὶ δὴ κατὰ τὰς συμβολὰς τῶν ὀστέων, . . . δήσας πρὸς ἀλληλα νεύροις . . . » (Τίμ. 74 D). Τοῦτο δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ γίνεται καὶ εἰς τὰ ὀστέα τῆς κεφαλῆς· «σαρξὶ δὲ καὶ νεύροις κεφαλῆν, ἅτε οὐδὲ καμπὰς ἔχουσιν, οὐ ξυνεστέγασαν κλπ.». (Τίμ. 75 C). Γνωρίζει ἐπίσης καὶ τὰς ραφὰς τοῦ κρανίου (Τίμ. 76 A), τὸ δέρμα (Τίμ. αὐτ.) καὶ τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς (αὐτ.). Ἀναγράφει τὰ ἄκρα κῶλα καὶ τοὺς δακτύλους μετὰ τῶν ὀνύχων αὐτῶν. (Τίμ. 75 D), τὸν ὀμφαλόν, (αὐτ.).

Τὴν κοιλίαν περιγράφει μὲ τὸ γενικόν της ὄνομα, ὑποστηρίζων ὅτι αὕτη τὰς μὲν τροφὰς καὶ ποτὰ κρατεῖ, οὐχὶ ὅμως τὸ πνεῦμα καὶ τὸ θερμόν, διότι ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ μικρότατα μόρια.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφέρει καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσους ἀνατομικοὺς ὄρους : ἀκρωτήρια (=τὰ ἄκρα τῶν ἄκρων), τὸν αὐχένα, τὰ βλέφαρα, τὴν γλῶσσαν, γνάθον, γόνον, δειρὴν, διαυχένιον, δοράν, θηλήν μαστοῦ, κλείδα, νεφρούς, τὰ ὄτα, τὸ πρόσωπον, τὴν βράχιν, τὴν σιαγόνα, τὰ σκέλη κ.ο.κ.

Ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικὸς ὡς ἀνεφέρθη ἐν σελ. 38, ἀναφέρει τὴν μήτραν, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς αὐτόνομον ὀργανισμόν διαβιοῦντα ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ὄργανον παιδοποιίας (Τίμ. 91 C). Τὸ αὐτόνομον δέχεται καὶ διὰ τὸ ἀνδρικόν γεννητικόν μόριον. (Τίμ. 91 B).

Κ Ε Φ Α Λ Λ Ι Ο Ν Ε'

Π Ε Ρ Ι Υ Γ Ε Ι Α Σ

Ἡ ὑγιεινὴ εἶναι, ὡς καὶ ἡ γυμναστικὴ, εἰς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων κλάδων τῆς ἰατρικῆς, εἰς δὲ τοὺς φυσικοὺς φιλοσόφους προσλαμβάνει συγκεκριμένην μορφήν. Οὕτω ὁ Πυθαγόρας, διὰ τὸν ἐξαγνισμόν τῶν μαθητῶν του, εἰσάγει εἰς τὴν φιλοσοφικὴν του διδασκαλίαν πολλοὺς αὐστηροὺς ὑγιεινοὺς κανόνας, οἱ ὅποιοι στηρίζονται ἐπὶ ὑγιεινῶν καὶ διαιτητικῶν παραγγελημάτων. Ὁ Πυθαγόρας ἦτο ἄριστος διαιτολόγος (1). Ὁ δὲ Πλάτων ἀποδίδων καὶ οὗτος μεγίστην σημασίαν εἰς τὴν ὑγιεινὴν καὶ κυρίως εἰς τὴν φυσικὴν τροφήν καὶ τὴν συστηματικὴν γυμναστικὴν, γίνεται ὑπέρμαχος κῆρυξ τῆς χορτοφαγίας, ὡς καὶ οἱ Πυθαγορικοί. (2) Τὰ φυτὰ, ὑποστηρίζει, καὶ οἱ καρποί, τὰ ὁποῖα ὠρίσθησαν ὑπὸ τῶν θεῶν διὰ τὴν τροφήν τῶν ἀνθρώπων περιέχουν αἷμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τροφήν τῶν σαρκῶν. «Νεότμητα δὲ καὶ ἀπὸ συγγενῶν ὄντα, τὰ μὲν καρπῶν, τὰ δὲ χλόης, ἃ θεὸς ἐπ' αὐτὸ τοῦθ' ἡμῖν ἐφύτευσεν εἶναι τροφήν». (Τίμ. 80 E).

Ὁ Πλάτων εἰς τὴν ἰδιωτικὴν του ζωὴν ἠκολούθησε τὴν Πυθαγόρειον διαίταν, ἦτο δὲ φυτοφάγος καὶ φρουτοφάγος, δεικνύων μεγάλην προτίμησιν εἰς τὰς ἐλαίας καὶ τὰ σῦκα (3). Εἰς τὴν Πολιτείαν του, διὰ τοῦ στόματος τοῦ Σωκράτους, λέγει,

1) « . . . τῆς δὲ ἰατρικῆς μὲν (οἱ Πυθαγόρειοι) ἀποδέχεσθαι τὸ διαιτητικόν εἶδος καὶ εἶναι ἀκριβεστάτους ἐν τούτῳ. Καὶ πειρᾶσθαι πρῶτον μὲν καταμανθάνειν σημεῖα συμμετρίας ποτῶν τε καὶ σίτων καὶ ἀναπαύσεως . . . » (βλ. Diels · Kranz. Fragm. Vors. 1 467, 5) « . . . μὴδ' ἐσθίειν ὄσα μὴ θέμις, γένεσιν, αὔξεισιν, ἀρχήν, τελευτήν . . . καρδίαν μὴ τρώγε . . . ἐγκέφαλον μὴ ἔσθιε . . . ἐμφύχων ἀπέχου . . . » (αὐτόθι σελ. 466, στχ. 9, 10, 33, 34, 38).

2) «Οἱ μὲν Πυθαγορικοὶ πᾶσαν φραντίδα ποιοῦνται τοῦ σώματος, οἱ δὲ Πυθαγοριστὰὶ περισταλμένη καὶ αἰχμηρᾷ διαίτη χρώνται». (Diels αὐτόθι σελ. 478 σ. 37).

3) «Πίνειν δὲ εἰς μέθην οὐδαμοῦ πρέπον, ἔλεγον . . . καὶ τὸ πολλά δὲ καθυδρῆν ἀπήρασκεν αὐτῷ ὁ ἐν γούν τοῖς Νόμοις (808 B) φησι· «κοιμώμενος οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος» Διογ. Λαέρτ. III, 89).